

Lunds universitet
Socialhögskolan
Magisterkurs i socialt arbete
SOA 205A
Höstterminen 1999

SOCIALBIDRAG – ETT MINNE BLOTT

EN STUDIE AV MÄNNISKOR SOM INTE LÄNGRE HAR SOCIALBIDRAG

Författare: Björn Jonsson
Handledare: Arne Kristiansen

Abstract

The purpose of this composition has been to study the reasons social service clients cease needing social assistance and what their experience with the Social Service Agency is.

The target group is households that no longer are in need of social assistance for their support. The study group excises of 158 households in the municipality of Jönköping that within the year of 1997 ended their contact with the social welfare office.

The study is based on an inquiry and seven interviews. Both qualitative and quantitative methods are used to process the material.

A theoretical connection is made to Swedish research upon social welfare and the experiences clients have of the Social Service Agencies.

One of the questions asked was how the former social service clients manage to end their dependence. Other questions asked were how their encounters with the Social Service Agency was and if the social workers were of some significance relating to their self-sufficiency. Yet another question was if their encounters corresponded with the intentions of the organisation and the laws. The intentions are to strengthen the individual's own assets.

The data brought forward about the change of income is mainly stressing the importance of getting a salary. About one third of the study group have a positive experience of the Social Service Agency. The equal number of people had the opposite reaction to the contacts with the Agency. One of the conclusions of the study is that it can't be proved that the Social Service Agency can live up to its intentions about the aids being a strengthening factor for the holders. The main support the social service clients get is from family and friends.

Keywords: Social Service Agency, social assistance, clientship, administrative/controlling, supportive.

Sammanfattning

Syftet med studien var att undersöka hur personer som tidigare erhållit socialbidrag beskriver orsakerna till att de inte längre behöver socialbidrag samt hur de upplevde kontakten med socialtjänsten.

Målgruppen har varit hushåll som idag klarar sin försörjning utan det behovsprövade socialbidraget. Undersökningsgruppen bestod av 158 hushåll i Jönköpings kommun som under 1997 avslutat sin kontakt med socialtjänsten rörande socialbidrag.

Det empiriska materialet byggde på en enkätstudie samt längre intervjuer med sju personer. Materialet är bearbetat efter såväl kvalitativ som kvantitativ metod.

En teoretisk anknytning har gjorts till svensk forskning om socialbidrag och upplevelser av att vara socialbidragsklient.

De frågeställningar som berörts kretsar kring hur personerna beskriver anledningen till att de idag klarar sig utan socialbidrag. Vidare ställdes frågor om hur de uppfattade mötet med socialtjänsten och om de ansett att socialtjänsten hade en betydelse för att de numer klarar sig utan socialbidrag. En ytterligare fråga som ställts är om deras upplevelse av mötet med socialtjänsten överensstämmer med organisationens och lagstiftningens intentioner om att biståndet ska utformas så det stärker deras egna resurser.

Frågorna diskuteras i ett avslutande kapitel. Det framkommer att de är genom arbetsinkomster merparten förändrat sin försörjningssituation. En tredjedel har uppfattat kontakten med socialtjänsten positivt medan lika många uppfattat den negativt. Studien kan inte påvisa att socialtjänsten levt upp till sin intention om att biståndet ska stärka klienters egna resurser. Det stöd målgruppen framhåller kommer ofta från familj och vänner.

Nyckelord: socialbyrå, socialbidrag, klienter, administrativ/kontrollerande, stödjande.

Förord

Denna uppsats ingår i magisterutbildning i socialt arbete vid Lunds Universitet, Socialhögskolan. Kursen påbörjades höstterminen 1998 och har getts på distans. Undervisning och kommunikation med lärare och studiekamrater har i sin helhet skett via Internet.

Jag vill tacka alla de för mig okända personer som tog sig tid att besvara den enkät som utgör underlag för denna uppsats. Ett extra stort tack vill jag rikta till de intervjupersoner som därutöver tog sin tid i anspråk och lät mig intervjua dem.

Jag vill också tacka min arbetsgivare som gett mig möjlighet att bedriva delar av studierna under arbetstid, bekostat en del litteratur och sist men inte minst gett mig tillåtelse att ta del av kommunens socialregister.

Ett stort tack vill jag framföra till min handledare Arne Kristiansen som snabbt och kunnigt har biträtt mig synpunkter, klargöranden och uppmuntran under arbetets gång.

Ett avslutande tack vill jag rikta till Lena, min levnadskamrat, som periodvis tvingats leva med en alltför frånvarande och inåtvänd följeslagare men ändå stöttat mig så väl. Än finns det fina höstdagar kvar...

Jönköping 25 oktober 1999

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Egna utgångspunkter	6
1.3 Perspektivval i studien	6
1.4 Syfte	7
1.5 Frågeställningar	7
1.6 Läsanvisning	7
2 Metod	8
2.1 Metod och urval	8
2.2 Etiska överväganden	11
2.3 Litteraturstudier	11
3 Teoretiska perspektiv	12
3.1 Socialbidragets roll i samhället	12
3.2 Marginell position/ marginalitet	12
3.3 Socialtjänstens dubbla ansvar	13
3.4 Mötet med socialtjänsten	14
3.5 Mötet socialarbetare – klient	14
3.6 Socialtjänstens förhållningssätt	14
3.7 Beroendeproblematik	15
4 Resultat	17
4.1 Den undersökta kommunen och dess policy	17
4.1.1 Undersökningsåret 1997	17
4.1.2 Urvalet	18
4.2 Enkätstudien	18
4.3 Resultat utifrån frågeställningarna i enkäten	19
4.4 Intervjuer	23
4.4.1 Kort presentation av de intervjuade	23
4.5 Intervjusamtalen	24
5 Diskussion	32
6 Referenser	37
7 Bilagor	38

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Det stora flertalet av människor som vänder sig till socialtjänstens Individ- och familjeomsorg (IFO) gör det för att ansöka om socialbidrag. Kontakten tas i regel på den enskildes egna initiativ och är helt frivillig. Socialbidragsklienterna utgör också den i särklass största klientgrupp IFO-verksamheten möter (Billquist 1999).

Av socialtjänstlagen framgår att socialtjänsten inte bara ska bistå medborgarna med ekonomiska resurser utan biståndet ska också utformas så att det stärker den enskildes egna möjligheter att på sikt försörja sig själv. I flera studier rörande socialbidrag och socialbyråer återkommer man till denna inte helt oproblematiska dubbelhet. Dels ska socialarbetarna erbjuda service till medborgarna i form av råd och hjälpverksamheter. Arbetet ska vara förändringsinriktat och med utgångspunkt från den enskilde utveckla dennes egna resurser. Servicen ska också utformas så att människor frivilligt och med förtroende vänder sig till socialtjänsten med vetskap om att arbetet bedrivs under sekretess. Den andra delen av socialtjänstens ansvar är myndighetsutövning där makt utövas genom bedömningar, dokumentation och beslut som rör personliga förhållanden (se t.ex Nilsson 1989, Socialstyrelsen 1990, Socialstyrelsen 1997).

Mötet mellan klient och socialsekreterare har stor betydelse för hur en person upplever kontakten. Klienten kommer med hela sin bakgrundshistoria och han/hon kommer dessutom i en situation där denne ska be om något den inte har (Nilsson 1989). Vad det gäller socialbidrag så råder en situation där den ena parten ansöker medan den andre bedömer och granskar. Granskningen följs av ett beslut som bara den ena parten fattar (Salonen i Denvall/Jacobsson 1998).

1.2 Egna utgångspunkter

I mitten av 1980-talet kom jag för första gången i kontakt med socialbidrags-handläggning och då som semestervikarierande socialsekreterare. Jag har därefter under ytterligare två perioder (1996 och 1998) arbetat med handläggning av socialbidrag. Ofta har jag funderat på om mitt möte med socialbidragsklienterna på något sätt stärker deras egna resurser eller om de enbart ansåg att de fick ta del av det ekonomiska biståndet. 1998 återkom jag under sex månader jag till den arbetsplats där jag två år tidigare hade arbetat. Jag fann att en del av klienterna hade upphört med sin kontakt men att också många fortfarande befann sig i en likartad livssituation som två år tidigare.

1.3 Perspektivval i studien

Forskning på området har till stora delar studerat de klienter som befinner sig i systemet och erhåller socialbidrag. Jag anser att de som lämnat en sådan situation och upphört med sin socialbidragskontakt är en intressant kunskapskälla. De är personer som "lyckats" i den mening att de har upphört av vara klienter och funnit en annan försörjningsväg. I min studie har jag vänt mig till hushåll i Jönköpings kommun som under 1997 uppbar socialbidrag men idag inte längre gör det. Studien är orienterad mot klienter med tyngdpunkt på hur de upplevde sina respektive kontakter med socialtjänsten. Med hjälp av registeruppgifter, enkät och intervjuer har jag utforskat på vilket sätt de före detta klienterna förklarar att de

inte längre behöver socialbidrag. Jag har även undersökt om de uppfattade att socialtjänsten hade någon del i denna förändringsprocess.

1.4 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur personer som tidigare erhållit socialbidrag beskriver orsakerna till att de inte längre behöver socialbidrag samt hur de upplevde kontakten med socialtjänsten.

1.5 Frågeställningar

Vad anser de som ingår i undersökningen är anledningen till att de numera klarar sig utan socialbidrag?

Anser de att socialtjänsten hade betydelse för att de inte längre behöver socialbidrag?

Vad anser de om mötet med socialtjänsten?

Hur överensstämmer deras upplevelse av mötet med socialtjänsten med organisationens och lagstiftningens intentioner om att biståndet ska utformas så det stärker deras egna resurser?

1.6 Läsanvisning

Uppsatsen består av inledning, syfte och frågeställningar. I ett metodkapitel redogör jag för hur det empiriska materialet är insamlat och bearbetat. I kapitel 3 framträder en teoretisk anknytning till svensk forskning om socialbidrag och upplevelser av att vara socialbidragsklient. Resultatdelen, kapitel 4, består av två partier där det ena är en redogörelse för enkätundersökningen medan det andra består av intervjumaterialet. Tolkningar och kommentarer kring uppgifter förekommer parallellt med att resultatet återges. I Uppsatsens kapitel 5 förs en diskussion där de inledande frågeställningarna åter lyfts fram i fokus.

2 Metod

2.1 Metod och urval

I undersökningen har jag använt mig av datainsamlingsmetoder som ansluter till såväl kvalitativa som kvantitativa metoder. Materialinsamlingen har skett i tre faser:

Fas 1: Kategorisering av avslutade socialbidragsärenden under 1997

Fas 2: Enkätstudie riktad till målgruppen

Fas 3: Intervjuer med enskilda hushåll ur målgruppen

Faserna 1 och 2 har till sin karaktär varit influerade av kvantitativa metoder medan insamlingen i fas 3 dominerats av kvalitativ metod. Efter det att materialinsamlingen i stort var klar bedrev jag litteraturstudier kring forskning som ansluter till socialbidrag och att vara klient på socialkontoren. Metoderna och olika övervägande skiljer sig åt i studien. Redogörelse för specifika övervägande följer nedan under respektive fas.

Fas 1: Kategorisering av avslutade socialbidragsärenden under 1997

Efter godkännande från socialtjänsten i Jönköpings kommun att få genomföra studien granskade jag i mars 1999 ett material bestående av 1846 socialbidragsärende vilka avslutats under 1997. För att finna uppgifterna har jag använt mig av socialförvaltningens databas samt kommunens kommuninvånarregister. Uppgifterna som legat till grund för studien har inte varit möjliga att få fram enbart via datasökning, utan varje enskilt ärende har fått granskas var för sig för att erhålla rätt kategorisering.

En avgörande faktor för val av undersökningsår är att hushållens kontakt med socialtjänsten har mera stadigvarande upphört men att kontakten ändå ligger relativt nära i tiden. Personerna har lättare för att minnas vad kontakten innebar för dem. En annan bidragande anledning till att 1997 valdes är att från och med det året hanteras ärende rörande socialbidrag med ADB-stöd vilket i hög grad underlättat att ta fram uppgifter om hushållen. Jag har utgått från den totala mängden avslutade socialbidragsärende i Jönköpings kommun under 1997. Av dem har jag uteslutit personer födda före 1932 och efter 1979. Anledningen till denna avgränsning är att jag sökt människor i förvärsarbetande åldrar. Jag har antagit att personer födda före 1932 funnit sin fortsatta försörjning inom andra transfereringssystem. Avgränsning nedåt bygger på antagandet att ungdomar och barn som någon gång erhållit ekonomiskt bistånd inom ramen för ett eget ärende utgör undantag. Vanligtvis ska deras försörjning tillgodoseas av vårdnadshavaren.

Ur datamaterialet har jag fått fram alla de ärende som avslutades under 1997 och som uppfyllde målgruppens kriterier, d v s att personen som ärendet berör bor kvar i kommunen, personens ärende omfattade minst fyra beslut samt att personen inte återupptagit kontakten för ekonomiskt biståndsprövning fram till och med mars 1999. Anledningen till att begränsa studien till hushåll med minst fyra beslut beror på att jag ville nå hushåll som haft en något mer kontinuerlig kontakt med socialtjänsten. Hushåll med tre eller färre beslut kan ses mer som tillfälliga i sin kontakt.

Bortfall och felkällor torde vara relativt små i denna del av studien. Från och med 1997 hanteras allt ekonomiskt bistånd och alla beslut i ett dataprogram som

förutsätter att hushållet är registrerat för att ett beslut ska kunna fattas. Det bortfall som ändå uppstått är sådana ärenden vari det aldrig fattades ett beslut eller sådana ärenden som i praktiken borde ha avslutats långt tidigare än 1997.

Fas 2: Enkätstudie riktad mot målgruppen

I april 1999 skickade jag ut en enkät till samtliga hushåll i målgruppen (se bilaga 1). För att öka motivationen till deltagande i studien begränsade jag enkäten till en sida, skickade med frankerade svarskuvert samt följebrev om studiens syfte och hur de kunde nå mig (se bilaga 2). Frågorna i enkätstudien är strukturerade men lämnar också utrymme för ”övriga synpunkter”.

För att hantera materialet skapade jag en databas innehållande hela målgruppen. I databasen har jag sedan kunnat hantera frågor som rör enkäten, exempelvis frågor om bortfall, hur svaren fördelats etc. Uppgifter som går att härleda till en enskild respondent har i efterhand förstörts.

Bortfallet i enkätstudien är 68 %. Det påverkar givetvis vilka slutsatser man kan dra ur materialet. Jag har svårt att se att jag med en annan metod skulle kunnat höja svarsfrekvensen. Vid sammanställningen har jag också noterat att kvinnor, och då framförallt yngre kvinnor, har visat en större vilja att besvara enkäten. Tydligast visar det sig i åldersgruppen 1971-1979 där 49 % av kvinnorna svarat på enkäten mot bara 11% av männen i motsvarande åldersgrupp.

För att påvisa spridningen i materialet har jag gjort en sammanställning över registerledarna efter kön och åldersgrupper. Det insamlade materialet är dock inte användbart för en djupare granskning utifrån variabler såsom ålder, kön, familjesammansättning eller etnicitet. Att frilägga de variablerna skulle innebära ett omfattande undersökningsarbete i varje enskilt socialbidragsärende och en ny prövning av det empiriska materialet. Ett ärende registreras på registerledaren vilket är mannen om en sådan finns i hushållet. Det innebär att det inte går att uttala sig om hushåll med en manlig registerledare består av en ensam man eller om hushållet också består av en vuxen kvinna. Av registerledarens ärendeuppgifter kan man inte heller uttala sig om det finns barn i hushållet eller om familjens etniska ursprung.

Fas 2 skulle kunna innebära en olägenhet för den enskilde om den som nåddes av utskicket levde i ny familjekonstellation och inte inför den nya partnern redovisat sin tidigare kontakt med socialtjänsten. Brevet ställdes personligen till den som ärendet tidigare berört men jag kunde ändå se det som ett problem om denne person hade velat bevara sin tidigare socialtjänstkontakt som en ”hemlighet”. Detta etiska övervägande gjorde dock inte att jag avböjde från fortsatt kontakt med målgruppen.

I mitt följebrev uttryckte jag att de svarande var anonyma. Det var en sanning med viss modifikation då samtliga svarsutskick hade ett löpnummer så att jag kunde registrerar vilka som lämnade svar. Ett bättre valt ord än anonymitet hade varit att kalla deras deltagande konfidentiellt.

Fas 3: Intervjuer med enskilda hushåll ur målgruppen

I undersökningens intervjufas har jag anlagt ett mer kvalitativt tillvägagångssätt. *”Den kvalitativa forskningsintervjun söker förståvärlden ur de intervjuades synvinkel, utveckla innebörden av människors erfarenheter, frilägga deras livsvärld före de vetenskapliga förklaringarna.”* (Kvale 1997, s 9). Den främsta inspirationskällan har varit *”Kvalitativa studier i teori och praktik”* (Svensson/Starrin 1996) och då i synnerhet kapitlet *”Den kvalitativa intervjun”* skrivet av Bengt Starrin och Barbro Renck. Under arbetsprocessen har jag flera gånger återkommit till denna källa.

Urvalet skedde strategiskt utifrån enkätens tredje fråga: *”Hur uppfattade ni kontakten med socialtjänsten?”*. Svartalternativen grupperades i tre kategorier utifrån upplevelsen av kontakten med socialtjänsten *”mycket positivt eller positivt”, ”varken eller”* samt *”negativt eller mycket negativt”*. I valet av tilltänkta intervjupersoner tog jag också hänsyn till ålder och kön då jag ville ha spridning på materialet. Ytterligare en urvalsprincip var att kontrollera om personen fanns med i telefonkatalogen. Det senare var föranlett enbart av praktiska skäl, för att jag lättare och snabbare skulle kunna få kontakt med intervjupersonerna.

Inför intervjuerna skickade jag ett brev där jag informerade om att jag ämnade ta telefonkontakt inom några dagar. För att kunna vara anträffbar för de tillfrågade lämnade jag ut adress och telefonnummer till såväl min arbetsplats som bostad. Tanken med detta var att personen lätt skulle kunna nå mig samt att han/hon i lugn och ro skulle kunna bestämma sig för om han/hon ville delta eller inte. Totalt skickade jag ut förfrågan till elva personer (sex kvinnor och fem män) varav sex svarade ja omedelbart, en var mer tveksam men bestämde sig sedan för att delta i en telefonintervju. Två personer gick ej att nå under juni och en svarade nej. En av de tillfrågade la på telefonluren efter det jag presenterat mig varför jag också tolkat detta som ett nej och inte gjorde fler försök att få kontakt med denna person. Av de som svarade ja till intervjukontakt är fem kvinnor och två män.

En intervju har genomförts per telefon då personen inte ville ha ett personligt sammanträffande. Denne menade att det bara väckte en massa negativa minnen till liv. Den tillfrågade kunde dock tänka sig en telefonintervju varför denna intervju fick mer karaktär av samtalsreferat där jag i huvudsak försökt använda intervjupersonens eget ordval.

De andra intervjuerna, totalt sex stycken, genomfördes i juni 1999 med utgångspunkt från ett icke-standardiserat formulär (se bilaga 3). Formulärets frågeområden redovisades öppet för intervjupersonerna och utgjorde ett underlag vi tillsammans kunde titta på. Intervjupersonerna hade skapat goda förutsättningar för samtal, med undantag av en person som glömt bort det avtalade tiden. Denne kunde dock ändå snabbt sätta sig in i intervjusituationen. Samtalen är genomförda i intervjupersonens hem med undantag av en intervju där personen valde att träffa mig på mitt tjänsterum. I samtalen använde jag en liten batteridrivna bandspelare. I anslutning till att jag slog på den talade jag själv ganska mycket och redogjorde för undersökningen och varför jag tagit kontakt med just dem. Min uppfattning är att bandspelaren bara inledningsvis verkade hämmande på samtalet.

Bandupptagningarna är utskrivna i stor överensstämmelse till det talade språket. Det totala intervjumaterialet omfattar 61 sidor. Jag har ändrat mycket lite i intervjutexterna varför uttalandena ligger nära det som framkom vid intervjutillfället. I något fall har jag grammatiskt ”rättat” uttalanden, framförallt i familjer som har ett annat modersmål än svenska. Samtliga intervjupersoner har fått ett exemplar av sin egen bandutskrift.

Det ursprungliga textmaterialet har samredigerats under olika större huvudrubriker såsom; den personliga inställningen till att behöva ha kontakt med socialtjänsten, erfarenheten av mötet med socialsekreteraren, den egna synen på varför man blivit självförsörjande, om man mött ett mer stödjande eller kurativt förhållningssätt. Utifrån de rubrikerna har jag sedan försökt finna nyckelbegrepp och koder.

2.2 Etiska överväganden

Det förhållande att jag själv är anställd som socialsekreterare i den undersökta kommunen kan givetvis ha påverkat både fas 2 och 3 i undersökningen. Jag är en del av socialtjänstens organisation och har i kortare perioder handlagt socialbidragsärenden. Självfallet kan det påverka både min egen klarsynhet och hur jag uppfattats av de personer jag tagit kontakt med. Min anställning i kommunen har också kunnat få studien att framstå som en undersökning genomförd på kommunens initiativ och att jag utför den i egenskap av tjänsteman. Jag har funnit personer i målgruppen som jag personligen träffat i min tjänsteutövning, dock ej som handläggare för ekonomiskt bistånd, utan i annan verksamhet inom socialförvaltningen. Inför intervjufasen valde jag medvetet bort att ta kontakt med personer som jag tidigare träffat eller hade alltför ingående kännedom om.

Två av intervjupersonerna har i intervjusituationen uttalat en viss oro för hur jag kommer använda materialet, om det finns dolda motiv eller dylikt. Jag har förklarat att studien sker inom ramen för en utbildning och att uppgifter som lämnas inte kommer kunna härledas till en enskild person. För att ge intervjupersonen bättre kontroll över sin utsaga har han/hon också fått ta del av sin egen bandavskrift och getts möjlighet att kommentera den. Ingen av intervjupersonerna har i efterhand kontaktat mig för att utveckla eller begränsa sin utsaga.

I samband med att jag tog kontakt för att få göra intervjuer upptäckte jag att jag ett etiskt problem. Jag hade tidigare uppgett att de som svarade på enkäten skulle vara anonyma vilket inte fullt ut var fallet (se s 9). Vid sammanträffandet med intervjupersonerna förklarade jag på ett bättre sätt att deras uppgifter skulle vara helt anonyma först i en färdig rapport.

2.3 Litteraturstudier

En ytterligare metod jag använt är att jag tagit del av forskning som ansluter till socialbidrag och att vara klient på socialkontor. Detta arbete skedde i huvudsak efter det jag samlat in det empiriska materialet. Delar av de teoretiska studierna presenteras i kapitlet Teoretiska perspektiv samt återkommer i resultatredovisning och diskussion.

3 Teoretiska perspektiv

3.1 Socialbidragets roll i samhället

Socialbidrag är tänkt som en övergångsform av försörjning då en person uttömt alla andra vägar att försörja sig själv. Bidraget ges fram till dess personen finner en annan försörjningsväg i form av arbete eller bidrag från ett annat generellt bidragssystem, exempelvis A-kassa, pension, bidragsförskott etc. Man skulle kunna uttrycka det som att personer som uppbär socialbidrag har en marginell position i förhållande till egen försörjning (Salonen 1994, Svedberg 1995, 1997). Tapio Salonen relaterar socialbidrag till tre olika typer av försörjningssfärer. En individs ställning/position i förhållande till sfärerna avgör i vilken mån denne kan behöva söka socialbidrag. De tre sfärerna är följande:

Staten: Olika typer av transfereringssystem som reglerar ersättningar vid barnafödande, sjukdom, ålderdom mm. Hit förs också andra myndigheters verksamhet som får inverkan på ett hushålls försörjningsförutsättningar. Exempel på sådana myndigheter är arbetsförmedling och försäkringskassa.

Marknaden: I vid mening som bland annat inbegriper arbets-, bostads- och konsumtionsmarknaderna. Här sker förändringar i form av lönesättning, hyror och prisbildning som påverkar hushållen.

Familj: En slags vardagslivets sfär, där ändrade familjeförhållanden får direkt påverkan på hushållets försörjningssituation. Det är i denna sfär relationer skapas, vidmakthålls och bryts. Tillgång till släkt, grannar och vänner kan vara ett säkerhetsskydd när det egna hushållets försörjningsmöjligheter sviktar.

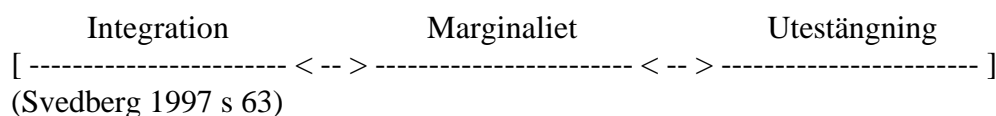
Sfärerna ingår i ett kontextuellt system, där de ömsesidigt påverkar varandra. Förändringar i sfärerna påverkar hushållens ekonomi vilket i sin tur påverkar i vilken grad ett hushåll kan komma i försörjningssvårigheter. Personer som lever i utsatt position till mer än ett av de tre försörjningssystemen löper större risk att behöva söka socialbidrag. (Salonen 1994, s 41-43)

3.2 Marginell position/ marginalitet

Salonen återknyter till de tre försörjningssfärerna när han diskuterar "latent marginalposition" och "manifest marginalposition". Med latent marginalposition menar han att "ett hushåll befinner sig i en potentiell ekonomisk sårbar position. Den är tillfällig och oftast dold till sin karaktär." Manifest marginalposition förklaras som att "Den potentiella sårbarheten har övergått till en mer varaktig situation som påtagligt påverkar hushållets försörjningsmöjligheter. Dessa hushåll är utestängda från ett normalt självförsörjande liv". Positionerna ska ses som bestämningar i förhållande till de tre försörjningssfärerna. Ju fler av sfärerna som sviktar för ett hushåll desto större är risken att effekterna av en marginal position blir genomgripande (Salonen 1994).

Lars Svedberg (1995, 1997) går igenom det vitt förgrenade begreppet marginalitet och föreslår att man kan sammanfatta det i kulturell, psykologisk/socialpsykologisk eller socioekonomisk marginalitet. Svedberg menar att man inte ska se en marginell position som statisk och given utan det pågår en rörelseprocess där

individer/grupper rör sig över ett kontinuum där ytterligheterna är total integration eller total utestängning. Det finns också en "livsfasbestämd marginalisering" som i första hand är avhängig vilken ålder en person har. Exempelvis är unga människor i ett skede av livet där de inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden. Rörelsemöjligheten att gå från/till olika positioner åskådliggör Svedberg med följande figur:

Att befinna sig i en marginell position behöver inte betyda att personen i hela sin livssituation är marginaliserad utan bara i ett avseende, exempelvis i förhållande till arbetsmarknaden. I andra livssituationer kan individen ha full integration. Att befinna sig i en marginell situation i förhållande till arbetsmarknad innebär inget statiskt tillstånd utan är en process där individen kan röra sig antingen mot mer integration eller mot mer utestängning. Svedberg utgår från att personer/grupper med en marginell ställning är utestängnings- eller utslagningshotade. (Svedberg 1995, 1997)

3.3 Socialtjänstens dubbla ansvar

Socialarbetaren ska företräda klienten och ska tillsammans med denne arbeta för att varaktig förändring sker. Samtidigt är socialarbetaren en myndighetsrepresentant som ska representera myndigheten och dess regelsystem med normer, likabehandling och "rättvisa" (Socialstyrelsen 1990). Åke Bergmark uttrycker detta förhållande som att det vilar ett "dubbelt ansvar" på socialtjänsten. Verksamheten ska administrera den ekonomiska hjälpen, men också medverka till att klienterna på sikt blir oberoende av hjälpen. (Socialstyrelsen 1997). Detta dubbla ansvar framgår också av socialtjänstlagen:

"1 § Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet."

6 a § Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes resurser att leva ett självständigt liv.

Att stärka " hans eller hennes resurser att leva ett självständigt liv " skulle kunna innebära att arbetet/samarbetet utformas så att det stärker klientens möjligheter att lämna en marginell position för att röra sig mot en mer integrerad position. Socialbidragstagare kan som individer och/eller grupper mycket väl befinna sig i en eller flera marginella positioner i fråga om kulturell, psykologisk/socialpsykologisk eller socioekonomisk marginalitet. Att behöva vända sig till det allmänna för att trygga sin försörjning innebär att man på något sätt i socioekonomiska termer innehar en marginell position.

3.4 Mötet med socialtjänsten

Mötet med socialtjänsten börjar för klientens del redan innan det faktiska sammanträffande äger rum. Personen har inte blivit "klient" men har ändå en uppfattning om vad socialtjänsten innebär. En uppfattning som är grundad på det omgivande samhällets värderingar till socialbidrag och socialbidragstagande samt vad vänner och bekanta kan ha berättat. De värderingar som kommer till uttryck kring socialbidrag är ofta fördomsfulla och moraliserande. Personer som tagit emot socialbidrag vittnar om känslor av vanmakt, skuld och skam (Billquist 1999, Gunnarsson 1993, Ericson/Wickström 1998, Nilsson 1989, Salonen 1994, Socialstyrelsen 1990, Svedberg 1995). Det framkommer också att det finns personer som väljer att inte söka socialbidrag trots att de torde vara berättigade eller att de dröjer ända in i det sista med att vända sig till socialtjänsten (Ericson/Wickström 1998, Nilsson 1989, Salonen 1994).

3.5 Mötet socialarbetare – klient

Socialtjänsten är för den sökande både organisationen och den enskilde socialsekreteraren. Den fysiska platsen är vanligtvis socialbyrån. En plats där klienten är främling (Socialstyrelsen 1990). Mötet är ojämnt där processen i första hand styrs av socialsekreteraren medan klientens medinflytande är ringa (Carlsson 1997, Hermodsson 1998). Vid inträdet "förvandlas" den sökande till klient och placeras in i den administrativa rutinen. Denna förvandling sker genom en social process där klienten tillskrivs vissa egenskaper. Klienten blir den hjälpsökande och vårdorganisationen den hjälpgivande. Detta förhållande kan beskrivas som "ensidigt beroendeförhållande" där klienten är den beroende/mot-tagande parten medan socialsekreteraren ses som en aktiva/givande part. Klienten befinner sig i underläge och förfogar inte över den resursmakt som socialsekreteraren har i organisationen (Carlsson 1997). För att erhålla ekonomiskt bistånd krävs att klienten underkastar sig de regler som gäller. Klienten utsätts för en prövning och en kontroll denne inte råder över. Då individen är beroende av den ekonomiska hjälpen är det svårt att avsäga sig vidare kontakt med socialtjänsten även om en sådan utväg vore möjlig (Salonen i Denvall/Jacobsson 1998). Bengt Carlsson utveckla resonemanget kring beroende med att det i socialt arbete också finns ett mått av "ömsesidigt beroende". Vårdorganisationen är för sitt berättigande beroende av att det finns klienter. Klienten skulle kunna undandra sig organisationens makt och på så vis sätta hela beroendesituationen ur spel. I denna form av ömsesidigt beroende måste båda parterna anpassa sig till varandra (Carlsson 1997). Resonemanget Carlsson för ovan om ömsesidigt beroende torde stämma i den mening att socialtjänsten behöver sina klienter. Den behöver dock inte den enskilda klienten utan de är alla ersättningsbara. Bara det råder en fortsatt tillgång till klienter så är organisationens verksamhet berättigad och tryggad.

3.6 Socialtjänstens förhållningssätt

I socialbyråprojektets rapport "Behövs socialbyrån" (1990) diskuteras begreppen "avståndets praktik" och "närhetens praktik". Med avståndets praktik menas ett möte där socialsekreteraren upprätthåller en formell distans till de sökande. Uppgifter samlas i första hand in för att utgöra beslutsunderlag. Ofta rör det sig om mera ytliga uppgifter om klienterna. Med närhetens praktik menas en praktik som utgår från ambitionen att lära känna klientens personliga förhållande och dennes förutsättningar. Näringen till arbetsmetoden hämtas ur socialsekreterarens

engagemang. Praktiken förefaller ”vara nästan helt beroende av enskilda socialsekreterares egna initiativ och kraft att tänja på fastställda regler” (s 70). Av rapporten framkommer att det är avståndets praktik som dominerar arbetsmetoderna på socialkontoren medan närhetens praktik skymtar fram som enstaka inslag. Ett renodlat förhållningssätt tillämpas inte regelmässigt av den enskilda socialsekreteraren utan denne kan växla i förhållande till olika klienter.

I ”Klientdemokrati – vision och verklighet” av Anne Hermodsson (1998) redogörs för begreppet ”empowerment”. Som förklaring ges att empowerment är ”ett begrepp som både är lätt och svårt att definiera, eftersom det verkar innehålla allt som på något sätt kan förknippas med idéer eller insatser som stärker klienterna. Begreppet används för att beskriva en teori, en metod och en process” (s 10). Med hänvisning till Barbara Simon Levy ”The empowerment tradition in American social work. A history” beskrivs empowerment som ett samarbete mellan klient och socialarbetare där klientens starka sidor uppmärksammas istället för dess svaga. Socialarbetaren ska utgå från klientens/klienternas önskemål och behov samt vara medveten om den makt socialarbetaren besitter i förhållande till klienten. Empowerment kan beskrivas som en process där klienten erhåller resurser för att få större kontroll över sina livsbetingelser. Arbete baserat på empowerment kan bedrivas med såväl individer som grupper. I det individuella arbetet finns en strävan att också förändra strukturella betingelser som kommer klienten till godo. Mötet är centralt för hur ett samspel mellan klient och socialarbetare utvecklar sig. En inriktning mot empowerment är inte självklar i socialt arbete. Istället betraktas socialarbetaren som experten som ska lösa problem. När det gäller verksamheter som har en kontrollerande funktion och dit inte klienten vänder sig frivilligt kan det vara svårt att utveckla arbetet i en riktning mot empowerment (Hermodsson 1998).

I ”Behandlingens villkor. Om relationen och förväntningar i det sociala arbetet” beskrivs behandlaren som kluven i rollerna den strikte tjänstemannen - hjälparen, professionella kollegan - humana individen. Författarna ser denna konflikt/spänning i det sociala arbetet som olöslig, något man får acceptera och ändå hantera (Bernler /Johnsson/Skårner 1993).

3.7 Beroendeproblematik

Om klientskapets karaktär skriver Carlsson att många blir klienter i den mening att de under en begränsad period i livet använder sig av hjälpinstitutionens tjänster för att därefter upphöra med kontakt och leva ett självständigt liv. Klientskapet är i de fallen mindre problematiskt. Klienten erhåller den hjälp denne efterfrågar och uppfattar att insatsen hjälper. Mer problematiskt blir det i de fall klienten inte blir hjälpt på ett sätt så att insatsen kan upphöra. En mindre grupp av klienterna blir kronsikt beroende av institutionens tjänster. Skälen till att de blir kvar är många och komplexa. Carlsson lyfter fram faktorer såsom strukturella, sociala och psykologiska. Denna klientgrupp ber om hjälp men får inte hjälp eller ”fel” sorts hjälp. De förblir ohjälpta och behåller sitt klientskap och beroende av hjälporganisationen. Carlsson framhåller också att hjälpinstitutionen och dess sätt att utforma hjälpen har betydelse för hur klientskapet utformas. Formen för hur hjälp ges kan skapa fenomen som genererar beroende av fortsatt hjälp (Carlsson 1997). I diskussioner om beroende förs ofta ekonomiskt och psykologiskt beroende samman till ett begrepp (Carlsson 1997, Nilsson 1989). Med en sådan

sammanblandning följer att är man ekonomisk beroende så uppstår också ett psykologisk beroende. Nilsson är tveksam till att använda ordet beroende i samband med socialbidrag av just den anledning att begreppet är mycket vagt.

Salonen lyfter också fram de svårigheter som finns att lämna en situation som socialbidragstagare. Han hänvisar då inte i första hand till att den behovsprövade hjälpen i sig skapar "beroende" eller "klientisering" utan hänvisar till strukturella förhållanden, till svårigheter och hinder att ta sig in i de andra försörjningsfärderna, på grund av brister i de generella trygghetssystemen, arbetsinkomster eller försörjning från familjesfären (Salonen 1994). Salonen framhåller vidare att någon "klientiseringsprocess" inte gått att belägga med empiriska studier (Salonen i Denvall/Jacobsson, 1998).

4 Resultat

4.1 Den undersökta kommunen och dess policy

Jönköpings kommun har drygt 100.000 invånare. Socialtjänstens individ- och familjeomsorg (IFO) är organiserad i fyra geografiska distrikt, som var för sig svarar för respektive distrikts socialbidragshantering. Därutöver tillkommer en flyktingsektion som hanterar socialbidrag under kortare övergångsperioder innan ett hushåll flyttas över till något av socialdistrikten.

I kommunens mål för individ och familjeomsorg beskrivs de övergripande målen bland annat vara att *”arbetet ska bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet och i första hand syfta till att ge hjälp till självhjälp”*. Huvudmålet för hantering av socialbidrag uttrycks vara: *”Det ekonomiska biståndet ska utformas så att det stärker individens resurser att leva ett självständigt liv.”* Delmålen beskrivs bland annat som *”kvalificerad rådgivning och information, genom differentierad handläggning med hänsyn till den enskildes behov och förutsättningar motverka långvarigt socialbidragsberoende, där så är möjligt”* (Jönköpings kommun: Handbok IFO 980827).

Formuleringarna återkommer i policydokumentet ”En gemensam grund - policy och mål för socialtjänsten i Jönköpings kommun”. Där framkommer att alla kontakter med allmänhet och klienter ska utmärkas av serviceanda och respekt. Arbetet ska präglas av samverkan med klienten med syfte att så långt som möjligt stärka dennes förmåga att själv klara sin situation. Formuleringarna utgår från och finner stöd i socialtjänstlagens inledande paragrafer. Det finns ingen uttalad profilering mellan de olika distrikten i metodik kring socialbidragshandläggning utan samtliga arbetsplatser omfattas av måldokumentet.

4.1.1 Undersökningsåret 1997

Totalt hanterades 5516 socialbidragsärenden under 1997. Av dem avslutades 1846 före årets slut. 184 ärenden har uteslutits ur studien då de faller utanför målgruppen personer födda 1932-1979. Med ärende menas den juridiska och administrativa termen. All hantering kring ”ärende” tillhör den byråkratiska arbetsmetod som tillämpas av socialförvaltningen. Sune Sunesson påtalar att ärende och utredningen intar en central och dominerande roll i socialförvaltningens arbete (Sunesson 1985). Myndigheten kan hantera flera olika typer av ärenden för ett och samma hushåll inom sin verksamhet. Ärende kan exempelvis röra socialbidrag, kontaktperson eller behandling vid en institution. En person kan ha ett ärende men aldrig vara ett ärende. Ett ärende rörande socialbidrag ska avslutas efter det att kontakten med socialtjänsten upphör. Återkommer personen därefter eller flyttar till annat socialdistrikt inom kommunen öppnas ett nytt ärende.

4.1.2 Urvalet

De avslutade ärendena kategoriserades för att finna gruppen hushåll som haft ett socialbidragsärende med fler än fyra beslut och inte återupptagit kontakten med socialtjänsten i Jönköpings kommun. De urskiljda kategorierna fördelades på följande sätt där kategori nummer fem utgör studiens målgrupp:

1. Åter aktuell för socialbidrag i kommunen	883
2. Flyttat från kommunen	138
3. Avliden	1
4. Ej återkommit (1-3 beslut)	333
5. Ej återkommit (4 eller fler beslut)	169
6. Okänd vistelse, ej i kommuninvånarregister	100
7. Bortfall: beslut saknas eller är för gamla	38
<i>Totalt:</i>	<i>1662</i>

Det övervägande antalet hushåll (fler än 50%) har efter 1997 återkommit för ekonomisk biståndsprövning. I denna grupp ryms hushåll som haft en mera permanent kontakt samt de hushåll som återkommit någon enstaka gång. Flera av ärendena är avslutade som ett led i administrativa rutiner då hushållet har flyttat från ett socialdistrikt till ett annat. Omkring 30% av de avslutade ärendena berör hushåll som fortfarande bor kvar i kommunen utan att ha återupptagit kontakten med socialtjänsten för ekonomisk biståndsprövning.

Kategorin ”Flyttat från kommunen” består av hushåll som med säkerhet flyttat medan kategorin ”Okänd vistelse, ej i kommuninvånarregister” består av hushåll där sådan angivelse saknas men att hushållet inte är upptaget i kommuninvånarregistret. I den sistnämnda kategorin finns troligen hushåll som skulle kunna inbegripas i kategorin ”Flyttat från kommunen” eller ”Avliden”. Tillsammans utgör de båda ärendegrupperna 14 % av materialet. Bortfallet på 38 ärende rör ärenden där det aldrig fattats beslut samt ärenden som i praktiken handlagts före 1997 men administrativt avslutats först 1997.

4.2 Enkätstudien

I april 1999 skickades enkäten till 169 hushåll med bifogat följebrev (se bilaga 1 och 2). Åtta försändelser kom i retur då adressaten var okänd. Tre svar återkom med besked från anhörig om att adressaten har flyttat till annan ort. Med detta bortfall på 11 hushåll var det totalt 158 hushåll som nåddes av enkäten. Av dem valde 51 att besvara densamma. Åldersstrukturen för registerledarna fördelas enligt följande:

Registerledarens födelseår	Registerledare man	Registerledare kvinna	Totalt	Antal svarande per åldersgrupp
33-40	0	1	1	1
41-50	6	5	11	5
51-60	18	8	26	5
61-70	28	18	46	17
71-79	35	39	74	23
Summa:	87	71	158	51

Noterbart är att merparten av alla registerledare i målgruppen är i födda i intervallet 1971 – 1979. De dominerar urvalet och utgör tillsammans mer än 46 %

av den totala målgruppen. Som tidigare nämnts i metodavsnittet går det inte med de framtagna uppgifterna om registerledare göra antaganden om de enskilda hushållen sammansättning, om det finns barn i hushållet eller om familjens etniska ursprung.

4.3 Resultat utifrån frågeställningarna i enkäten

Vilken eller vilka huvudsakliga anledningar är avgörande till att ni idag klarar er utan socialbidrag?

1. Arbetsinkomster	35
2. A-kassa	5
3. Pension/sjukbidrag	2
4. Ändrade familjeförhållanden	4
5. Studiebidrag	4
6. Annat	6

Arbetsinkomster är den i särklass huvudsakliga anledningen till att personerna slutat vända sig till socialtjänsten. I svarsalternativet "Annat" har tre svarande uppgett föräldrapenning, två har svarat att de startat eget företag och slutligen har en person angett att denne aldrig fick något ekonomiskt bistånd.

Finns det någon myndighetskontakt som hade betydelse för att ni idag klarar er utan socialbidrag?

1. Nej, ingen	40
2. Arbetsförmedlingen	4
3. Försäkringskassan	3
4. Socialtjänsten	3
5. Sjukvården	0
6. Annan	2

Merparten anger att myndighetskontakter inte utgjorde ett stöd. Ett par personer framhåller att de fått stöd av vänner. I svarsalternativet "Annat" har två personer angett att de fick stöd av AMI.

I socialstyrelsens rapport "Behövs socialbyrå?" (1990) konstateras att socialtjänsten i "hög grad riktar personliga hjälpinsatser till den stora majoritet av klienterna som i huvudsak har materiella problem och ganska måtliga behov av personligt hjälp.... gruppen får visserligen socialbidrag men socialtjänsten kan sällan lösa deras materiella problem (orakade av arbetslöshet, låga löner, höga omkostnader, hög försörjningsbörda, skulder etc), eftersom lösningarna främst ligger utanför socialtjänstens handlingsdomän" (s59). Även när det rör sig om strukturella problem koncentreras lösningsnivån på individen. Det kan förstärka klientens upplevelse av skuld och att dennes situation skulle vara självförvållad.

Hur uppfattade ni kontakten med socialtjänsten?

1. Mycket positivt	10
2. Positivt	9
3. Varken eller	14
4. Negativt	8
5. Mycket negativt	9
6. Annat	0

I efterhand har jag valt att sammanföra svarsalternativen i tre grupper för att utifrån dem beskriva hur kontakten upplevdes. De tre grupperna är:

Mycket positiv eller positiv:	19
Varken eller (neutral)	14
Negativ eller mycket negativ:	17

Det visar sig då att drygt en tredjedel av de svarande har en övervägande positiv bild av kontakten, en tredjedel intar en mer neutral hållning, medan den sistnämnda tredjedelen har negativa eller mycket negativa erfarenheter av kontakten.

I "Behövs Socialbyrå?" refereras till Annika Puides studie "Klienterna och socialtjänsten, Socialstyrelsen, PM144/86" i vilken två tredjedelar av klienterna ansåg sig nöjda eller delvis nöjda med den hjälp de fått av socialtjänsten. Rapporten hänvisar till fler ickenamngivna rapporter som pekar i samma riktning. I Ericson/Wickström (1998) och Edenberg (1998) presenteras också resultat som visar att majoriteten av klienter uppfattat kontakten med socialtjänsten positivt. I studier med mer ingående klientintervjuer (bl a Nilsson 1989, Gunnarsson 1993) framkommer en mer motsägelsefull bild där upplevelser av skam och skuld är återkommande. Klienterna ser sin situation som ett personligt misslyckade. Denna motsägelsefulla bild diskuteras i "Behövs Socialbyrå?". Författaren utvecklar där tanken om att klienterna har "relativt måttliga förväntningar och förhoppningar" på socialtjänstens förmåga att hjälpa dem ur deras biståndssituation. Klienten värderar det nödvändiga ekonomiska biståndet högt men förväntar sig inte att socialtjänsten ska kunna hjälpa dem bort från ett beroende av socialbidrag.

Hade kontakten med socialtjänsten någon betydelse för att ni idag klarar er utan socialbidrag?

1. Ja, i hög grad	4
2. Ja, något	4
3. Nej	6
4. Nej, absolut inte	22
5. Annat	4

De som uppgett alternativet "Annat" har lämnat svar som "ej fått hjälp alls", "trött på socialbidrag", "gör allt för att slippa gå dit". Någon har valt att inte kommentera alls.

I efterhand har jag valt att sammanföra svarsalternativen i nya grupper för att utifrån dem beskriva hur kontakten upplevdes. De två sammanslagna grupperna och dess svarsfrekvens är:

Ja 8
Nej 38

Utgår man från de åtta personer som svarat ”ja” och gör en korstabell med frågeställningen ”*Hur uppfattade ni kontakten med socialtjänsten?*” får man följande resultat:

		Hade kontakten med socialtjänsten någon betydelse för att ni idag klarar er utan socialbidrag?	
		Ja, i hög grad	Ja, något
Hur uppfattade ni kontakten med socialtjänsten?	Mycket positiv eller positiv	2	2
	Varken eller	0	1
	Mycket negativ eller negativ	2	1

Det visar sig att 4 personer svarat att de anser att socialtjänsten hade betydelse för att de idag klarar sig utan socialbidrag samtidigt som de också uppfattade kontakten med socialtjänsten positiv. Nästan lika många anser att socialtjänstens hade betydelse men att de uppfattade kontakten negativ. Jag tolkar det som att de förstnämnda fyra hushållen menar att de blivit hjälpta genom kontakten med socialtjänsten. medan den andra gruppen snarare anser att kontakten i sig var så avskräckande att de så snabbt som möjligt ville upphöra med den. Två av personerna har också lämnat skriftliga kommentar som styrker en sådan tolkning:

”Att ha kontakt med socialtjänsten och få socialbidrag är för mig det samma som att ”tigga i smyg.”

”En av de konstigaste sakerna som jag sett i socialtjänsten är att de pengarna som man får som socialbidrag tillhör man själv. Man bestämmer sig själv för hur man ska spendera dem eller spara dem. Varför får man inte spara lite eller köpa bil för de här pengarna? Varför måste socialtjänsten bestämma över ens pengar?”

Resultaten tyder på att det är mycket få av de svarande som tillmäter socialtjänsten betydelse i det avseendet att de idag klarar sig utan socialbidrag.

Övriga synpunkter

Under ”Övriga synpunkter” har 17 personer valt att lämna synpunkter och kommentarer. De flesta som kommenterat är kritiska till hur de behandlades. En del kritik rör hur de har uppfattat det personliga mötet med socialsekreterare:

”Utifrån min erfarenhet borde vissa socialsekreterare få lite mer utbildning i flexibilitet. Att kunna se längre än en månad tillbaka och att kunna se när en person talar sanning.”

"Det är inte för att man tycker det är roligt man går till er utan för att man måste. Tyvärr finns det många inom socialtjänsten som inte verkar ha förstått detta. Tråkigt!"

"Eftersom jag får rysningar bara jag hör ordet socialen, finner jag att jag nog inte är rätt person att tillföra din utredning något som jag och många andra kan få någon hjälp av./.../Den erfarenhet jag har är att man hellre sparkar undan plankan än tillfälligt hjälper en behövande. Man kränker människor, trots att alla genom skattemedel betalat in sin del för att kunna få hjälp."

"Jag har mycket negativa upplevelser av socialtjänsten. Dom är ej vänliga mot en person som är tvungen att leva på socialpengar en kort tid. Man kan tro att det är pengar ur deras egna lånböcker. Hoppas att det ej går illa för mig i framtiden så att jag ej behöver känna mig så kränkt!!!"

Annan kritik är mer relaterad till själva situationen att inte klara sig själv. Att vara tvungen att be om hjälp:

"Det är så otroligt "skämmigt" att behöva gådit."

"Jag var klar med min utbildning vid Umeå Universitet och stod utan A-kassa. Eftersom mina föräldrar betalat stora delar av min utbildning tyckte vi att det var på tiden att "nyttja våra rättigheter", men det var en hemsk tid!"

"Tråkigt att behöva slicka så mycket röv för att få hjälp."

"Kränkande och nedvärderande."

Det framkommer även kritik som riktar sig mer mot de typer av regelverk och bestämmelser som tillämpas vid bedömningar kring rätt till ekonomisk bistånd:

"Min erfarenhet är att det på senare år blivit mycket svårare att få socialbidrag, man får nästan för sig att ni medvetet jävlas med folk som söker hjälp. Jag upplever också att ni följer reglerna alldeles för strikt./.../Man ska inte behöva sluta leva bara för att man går på socialbidrag."

"Det är ok att kolla tillbaka ekonomiskt tre månader men sedan slås inte de tre månaderna ut till en summa så om man arbetat lite de två första månaderna, försökt klara sig själv med hjälp av förskott och annat beräknas socialbidraget ändå från det kontoutdrag som man sedan får den tredje månaden/... /Skamligt! Jag fick ändå ta lån och fick ingen hjälp när jag mest behövde den!"

Några svarande har kommit med synpunkter på hur socialtjänsten borde arbeta:

"Försök att hjälpa invandare att komma in på arbetsmarknaden så att de blir socialbidragsberoende."

"Det finns många möjligheter för att man ska klara sig själv utan socialbidrag. Tex gå till skolan eller kurser för att lära sig saker."

En person är mycket nöjd med kontakten för egen del och uttrycker det på följande sätt:

"Det är mycket roligt idag när jag tänker tillbaks på den tiden jag fick bidrag att man behandlades med förståelse. Man har ju hört om socialpersonal som är mycket otrevliga och oförstående. Jag tror att det har stor betydelse för den arbetsökande att bli professionellt bemött."

Av några svar kan man utläsa en önskan om en mer personlig kontakt med socialsekreteraren.

”Tur att det finns socialhjälp, men det är kränkande att inte kunna försörja sig själv. Stämningen hos socialen är (var) kylig och nedlåtande. När jag äntligen fick ett arbete, och jag kunde avsäga mig fortsatt socialbidrag sa de inte ens ”lycka till” eller ”va roligt för dig”. Men visst är jag tacksam för den ekonomiska hjälpen.”

”Min socialsekreterare var bara intresserad av att jag fick ett jobb så hon inte behövde betala pengar till mig, så uppfattade jag det. Jag önskar att hon hade hjälpt mig mer på ett sätt så jag känt att hon brydde sig om mig. Jag hade en del drogproblem, men det tror jag inte hon visste om, det visar ju hur lite hon engagerade sig.”

En del hushåll väljer att inte vända sig till socialtjänsten trots att de eventuellt har rätt till ekonomiskt bistånd:

”Jag lever idag ensam med en son på 11 månader och jag vet inte hur mycket existens det är för oss men vi lever säkert under detta men så länge man klarar sig så kämpar man på”

”Jag behöver nog fortfarande socialhjälp ibland. Men jag försöker klara mig utan den. Vi är 4 stycken i familjen och min fru är arbetslös. Hon kan inte hitta något jobb.”

Jag får uppfattningen att intervjupersonerna sett det som positivt att de tillfrågats om sin syn på socialtjänsten. Trots att en del personer uttrycker negativ kritik till socialtjänsten så lämnar de små kommentarer där de önskar de mig lycka till med undersökningen.

4.4 Intervjuer

Intervjupersonerna valdes strategiskt utifrån hur de svarat på enkätstudiens tredje fråga, dvs Hur de uppfattat kontakten med socialtjänsten: ”mycket positiv eller positiv”, ”varken eller (neutral)” och ”negativ eller mycket negativ”.

Under juni månad 1999 genomfördes intervjuer med sju personer/hushåll ur målgruppen. Samtalen pågick under drygt en timma med undantag av intervju D som genomfördes per telefon.

4.4.1 Kort presentation av de intervjuade

A: Kvinna född 1970 som var aktuell på socialkontoret perioden juli 1996 till mars 1997, totalt 6 beslut. Hon var under bistandsperioden ensamstående och kommer ursprungligen från utomeuropeiskt land. Lever idag tillsammans med sambo och ett barn. Efter avslutade kontakt med socialtjänsten har hon förvärvsarbetat och studerat på högskola. Hon har tidigare erfarenheter av kontakter angående ekonomisk bistånd med socialtjänsten i en annan kommun.

B: Man född 1947 och kvinna född 1949. De kom till Sverige från sydeuropeiskt land 1993. Makarna lever ensamma men har vuxna barn i boende i Sverige. Båda har idag arbete. Avslutade socialbidragskontakten i september 1997 efter 22 beslut. Vid intervjutillfället deltog båda makarna, en vuxen dotter samt ytterligare en anhörig till familjen. Alla fyra har personlig erfarenhet av att ha haft socialbidrag.

C: Kvinna född 1976 som hade kontakt angående socialbidrag under perioden juni 1996 till augusti 1997, totalt 15 beslut. Hon var ensamstående under bidragsperioden men lever idag tillsammans med en sambo. Förvärvsarbetar men planerar att påbörja folkhögskolestudier under hösten 1999.

D: Man född 1962 som ursprungligen kommer från utomeuropeiskt land. Han har åtta socialbidragsbeslut under perioden september 1996 till juli 1997 men har också tidigare haft mångårig kontakt med socialtjänsten. Idag förvärvsarbetar mannen och lever tillsammans med fru och barn.

E: Kvinna född 1975 för vilken det har fattats fyra beslut rörande socialbidrag under perioden juli 1996 till december 1997. Hon lever idag tillsammans med sambo och baby. Hon förvärvsarbetar men är för närvarande föräldraledig. Kvinnan har även tidigare haft kontakt med socialtjänsten i Jönköping för ekonomisk bistånd.

F: Kvinna född 1975. Hon hade kontakt perioden juni 1997 till november 1997, totalt fyra beslut. Hon förvärvsarbetar och lever som ensamstående. I ungdomsåren har hon haft kontakt med socialtjänstens ungdomshandläggare.

G: Kvinna född 1972, som hade kontakt med socialtjänsten under perioden september 1996 till december 1997 omfattande fyra beslut. Hon bor ensam. Förvärvsarbetar för närvarande men har planer på vidare studier. Kvinnan har tidigare haft kontakter med socialtjänsten i Jönköping samt i ytterligare en kommun.

4.5 Intervjusamtalen

I nedanstående beskrivning över intervjuerna anges frågeställaren som ”jag” medan intervjupersonen anges med bokstav enligt ovan. För intervju B anges mannen som ”Bm”, kvinnan som ”Bk” och den vuxna dottern som ”Bd”.

Jag har valt att granska och gruppera intervjutexterna utifrån fyra huvudrubriker:

- a) Den personliga inställningen till att behöva ha kontakt med socialtjänsten.
- b) Erfarenheten av mötet med socialsekreteraren.
- c) Den egna synen på varför man blivit självförsörjande.
- d) Om man mött ett stödjande eller kurativt bemötande.

Mina motiv för denna uppdelning är att jag vill samredigera intervjuerna under likartade rubriker. Med ”den personliga inställningen till att behöva ha kontakt med socialtjänsten” menar jag all den erfarenhet som personen har av socialtjänst och socialbidrag. Det är en sorts förkunskap som kan böttna i egna eller andra personers erfarenheter, åsikter och fördomar om att vara ”socialbidragstagare”. Uppgifterna grundas sig i den subjektiva ”bilden” av att vara socialbidragstagare oavsett hur mötet med en enskild socialsekreterare utformas. Uppfattningarna bygger på ett samspel mellan egna upplevelser, hörsägen och av den samhälliga synen på att stå i beroende till socialtjänsten för att klara sin försörjning. Det är med den inställningen personen tar kontakt med socialtjänsten och närmar sig mötet med socialsekreteraren.

Kategorin ”erfarenheten av mötet med socialsekreteraren” upptar mer av de konkreta och specifika möten personen hade med socialsekreteraren vid detta eller tidigare möten. Erfarenheterna är självupplevda i den situation personen befunnit sig i. Kategorin ”den egna synen på varför man blivit självförsörjande” innehåller intervjupersonernas reflektioner om varför just de klarat av att lämna situationen där de behöver ansöka om socialbidrag för att klara sin försörjning. Den fjärde kategorin, ”om man mött ett mer stödjande eller kurativt bemötande”, anknyter direkt till socialtjänstens uppgift att verka för att utveckla och stärka individens egna resurser. Att erhålla socialbidrag i en period när man inte själv klarar sin försörjning är nog så viktigt i en välfärdsstat. Socialtjänstlagen dröjer inte enbart vid denna uppgift utan talar också om att socialtjänsten ska stärka den enskildes egen förmåga och resurser. Den fjärde kategorin syftar till att utröna om intervjupersonerna erfarit denna typ av stöd eller uppmuntran.

Den negativa känslan som av att behöva vända sig till socialtjänsten är genomgående bland intervjuerna. I grund och botten är det något man känner olust för:

A: Det var ju obehagligt. Jag ville inte träffa dem igen, de på socialtjänsten. Men... jag tog det som att jag får väl ta det, man kanske blir lite förödmjukad med blickar men jag menar jag får väl ta det.

Bk: Alla invandrare känner sig liten när de letar efter jobb eller när de går på socialen, pratar med handläggaren. Alla känner sig liten, liten. De är över oss hela tiden.

E: Jag vet inte varför man tycker det är pinigt att ansöka om socialbidrag. Det har ju aldrig känts lustigt. När man var yngre har man ju gått och klankat på alla socialbidrags... Jag vet inte. Jag brydde mig väl inte så mycket. Det är väl aldrig roligt men och andra sidan tyckte jag det var väldigt tråkigt att inte kunna försörja sig själv då. Är man van vid att ha pengar och så känns det kast när man verkligen inte har pengar.

Man kan se det som en rättighet även om den är förknippad med en dubbel känsla:

C: Jag tycker det är jättebra att socialen finns för att just det här att alla människor har ju faktiskt rätt att gå dit. Jag tycker det är upp till var och en och ens eget samvete om man vill utnyttja det eller inte. De som verkligen behöver hjälp ska få det. Det finns ju många som tycker det är orättvis också. Jag kommer ihåg att jag pratade med någon ... och hon tyckte det var så fruktansvärt att alkoholister, knarkare och unga människor som inte bryr sig och så får gå på socialbidrag och bara utnyttja. Men ändå så är det inte något att vara avundsjuk på för jag menar att alla har ett val. Lika väl som de människorna kan gå dit så kan ju den tjejen också gå dit, till exempel. Bara hon vill. Men det är många som inte vill det och då har de valt det själva. Det är upp till var och en, absolut. Sedan tror jag att de flesta människorna, även om man kanske är någon slags ungdomsoffliggare som bara vill utnyttja systemet så kommer det ju ändå väga upp sedan, tror jag. När man blir äldre. När man börjar jobba och så där. Sedan finns det kanske en del som fortsätter med sådant hela tiden. Jag vet inte... är det många som gör det eller?

Jag: Du sa att dina vänner sa till dig att gå till socialen. För många är det ett stort steg denna första kontakt.

G: Ja det är det. Speciellt i min familj där det fortfarande är det här ”no, no - det gör du bara inte!”. Skulle jag fråga min mamma så skulle hon aldrig, aldrig i sitt liv sätt sin fot på socialbyrå för att ta socialbidrag. Då dörr hon hellre alltså. Det ligger ju i släkten, om man säger. Den stoltheten. Sedan är jag inte alls sådan. Jag är väldigt annorlunda ändå. Men ändå så är det här att man fått lära sig att klara sig.

Upplevelser av skam och utsatthet framträder tydligt i väntrummet:

F: Det är ju inte sådär att man ”-Wow!” eller liksom typ, att man ska gåtill en kompis. Det beror alldeles på hur man ser det. Man kan känna sig lite sådär uttittad av folk som ... fast det kan vara ens egen inbillning också många gånger att de tittar på en när man ska gådit. Det kan jag känna även när jag gick hit idag. (F besökte mig på socialkontoret där jag arbetar, min anm).

C: På något sätt känns det som så fort man kommer in i väntrummet, så känns det som man är en lägre stående på något sätt. Det är nog antagligen inte hur man blir behandlad för i väntrummet blir man ju inte behandlad på något sätt överhuvudtaget. Utan det är nog mest som man känner själv. Om sig själv.

C: Jag trodde ju inte att jag skulle bli bra mottagen, det trodde jag inte. Det är ju klart att man kan träffa folk som är trevliga och så Alla som jobbar på socialen är ju inte dumma i huvudet eller någonting men man har ingen slags romantisk bild av det hela. Att de ska komma och ta emot en på ett jättfint sätt utan det är som en sådan där äcklig institution. Man sitter där i väntrummet och väntar. Ingen tittar på någon utan alla sitter och tittar ner och låsas läsa någonting och så där. Det är ju rätt obehaglig stämning överhuvudtaget att komma dit tycker jag. Låsta dörrar och sådant. Så kommer de ut och hämtar en precis som de gör på sjukhus.

Jag: Hur kändes det i väntrummet?

E: Pinsamt, skitpinsamt./.../Man hoppas att min inte känner någon. Jag kom alltid dit en minut innan och hoppades att man skulle slippa vänta.

Inne hos socialsekreteraren lättar i regel denna känsla av utsatthet. En av kvinnorna är väldigt positiv:

A: När jag skulle gå och satt där tillsammans med henne så kändes det som att: ”- vilken duktig tjej, vad hon kan och...”. Hon var verkligen rätt person på rätt plats. Så kände jag när jag gick därifrån. Jag tänkte med ljusa minne, om man säger så Sedan kan jag säga att jag nästan inte möter någon med så fina upplevelser som jag utan de flesta berättar att de varit gnälliga. De kanske blir det med åren, gnäller på folk, gå och skaffa jobb och gå och gör det och ...

A: Den här tjejen var så väldigt sympatisk hon... Jag funderade många gånger på henne om vi inte kunde bli kompisar och då har hon ju verkligen lyckats med det jobbet som hon har nu.

De som har positiva erfarenheter lyfter fram att deras egen kontakt var ett undantag. Att möta just den personen var inte lika illa som de trodde eller som de hört av andra:

A: ” ... jag blev väldigt bra bemött av den tjejen som jag träffade här i Jönköping då och jag blev... väldigt positivt... Hon fick mig att må bra. Hon respekterade mig och såg mig som en fullt kompetent människa fast jag hade en person som hade tillfälligt problem om man så säger som hon kunde hjälpa till. Mycket trevlig var hon och så Men annars vad jag har hört genom mina vänner och så de vänner som haft kontakt med socialen, en på Råslätt och en i Jönköping då så berättar de att de är väldigt illa bemötta där, nedtittade och... ja, inte blivit alls bra bemötta.

Jag: Men du sa ändå att hon var förstående.

F: Ja det var hon. Ja, hon var så pass ung också så hon hade inte blivit sådär förstörd av myndigheter eller vad man ska säga. Man kan ju bli det.

Jag: Men hon var ung och hon var intresserad av dig?

F: Mmm

Jag: Det kändes som hon var intresserad?

F: Ja, hon var väldigt trevlig och så Det kändes bra att träffa en sådan.

Den negativa känslan dröjer sig kvar i kontakten? För de båda männen i studien är det tydligt att varje besökstillfälle var lika svårt:

D: Inne hos socialsekreteraren kändes det lugnare att vara. Det svåra var att vistas i väntrum och korridor. D. ville inte någon skulle se honom, han skämdes och försökte smyga ut därifrån. Denna känsla var lika stark vid varje besök.

Bk: Oh, han, han När han sökte jobb fick han inget och han måste gå till socialen. Jag jobbade och det var inte så mycket pengar. Han måste gå till socialen och socialen noterade en summa, samma som man behöver för två personer. Varje gång när han gick till socialen var han jätteledsen. Han ville inte att gå socialen.

Mötet upplevs i första hand som formellt och präglad av redovisning:

E: Jag tyckte väl hon var bra. Fast hon var så himla riktig, van och säker. Det var precis som jag gick in för att blåsa er (socialtjänsten, min anm) och hon skulle sätta dit mig. ”- Är det riktigt så här?”. Hon var riktigt van.

Är det meningen att jag ska sitta och klanka ner på henne för hon är ju bra annars och så? Men jag tror hon är bra i sitt jobb men det finns säkert en massa människor som försöker blåsa dem.

Jag: Hur kändes det?

E: Skyldigt. Som jag sa innan så känns det inte bra att gå dit. Det känns inte som om att det är en egna pengar även om man är en skattebetalare och det är ens egna pengar också

Nej, nu ska jag försöka klara mig själv.

Det var inte bekvämt. Det finns säkert de som säger det, men så var det inte. Då kändes det verkligen som att man satt på en pall, det är klart att det gjorde det. Man känner sig skyldig.

Jag: Sedan när din socialsekreterare tog emot dig?

F: mmm

Jag: Kändes det bättre då?

F: Jag kommer inte ihåg riktigt hur det var. Jag har för mig jag hade en och sedan skulle den gå på semester eller hur det var och så fick jag en annan.

(Tystnad)

Det är så svårt för jag kommer inte ens ihåg vem det var. Jag känner att jag blandar ihop det här lite med arbetsförmedlingen. (Skrattar) Ja, just det. Nu kommer jag ihåg henne. Hon var väldigt trevlig som jag hade där uppe, en rätt ung tjej. Nu ser jag henne framför mig. Ja, hon var trevlig men hon hade sitt... Ja, hon var trevlig, det var hon.

Jag: Vad hade hon ”sitt”? Du sa att hon hade sitt?

F: Vadå menar du?

Jag: Ja, jag undrar. Du sa så här ”ja hon var trevlig, men hon hade ändå sitt”

F: Ja, hon hade ju ändå sitt och hon måste ju följa det som måste följas också. Så även om hon kanske kände för mig eller så där, så måste hon ju ändå gå efter de reglerna ni har. Ibland kanske ni också känner att jag skulle vilja göra mer för den här personen men kanske inte kan det.

Jag: Ja, för att det finns regler.

F: Ja, eller beslut eller någonting. Ja, nu kommer jag ihåg henne. Det är alltid lättare att prata när man vet vem det var.

C: ...Men det är alltid jobbigt att komma till ett ställe där man ska redovisa sig själv och stå till svars för allting hela tiden och så där. Om det är så att man ska åka bort så blir det: ”- Jaha, du ska åka bort? Hur länge ska du vara borta?” Det blir så där, förhör. Det är just det som kommer för nära min integritet eller vad jag ska säga. Jag klarar inte av att folk ska bestämma över mig eller att jag ska behöva stå till svars för någon människa på det sättet utan jag vill sköta mig själv. Jag: Med de frågorna, du säger förhör...

C: mmm

Jag: de skulle kunna ställas av intresse?

C: Nej, det tror jag inte för då hade det ju med pengar att göra liksom. ”Jaha, du ska åka bort. Då drar vi bort de två dagarna då”. Så jag tror inte det var med intresse på det sättet. Nej.

De uppfattar sin egen möjlighet som klart begränsade att påverka mötet:

Jag: Du tror att det beror på socialsekreteraren eller beror det på dig att det blev ett bättre möte?

A: Den här gången?

Jag: mmm

A: Faktiskt mycket hon, tror jag. Jag som kommer in där en kvart har ju så lite tid att ändra, att få den här människan måbra eller få henne att kunna se mer eller se annorlunda på saker och ting. Sådet var nog rätt mycket hon själv.

G: Vi då som socialbidragstagare har bara en liten stund på oss att sälja oss (skrattar) eller för att ni ska köpa vran vara om man ser lite krasst på det. Det har man inget medbestämmande i... det ända bestämmande jag har är om jag ska gå eller inte gå Egentligen.

Jag: Att det första mötet blev bättre. Vad berodde det på?

G: Det vet jag inte. Det är väl förmodligen min personlighet och hennes personlighet.

Jag vet inte. Det bara var så

C: Det är klart, jag tyckte det var jobbigt men hon som jag hade som socialassistent tyckte jag så hemskt mycket om också. Hon var bara några år äldre än mig och det var under sommaren då hon hade något vikariat. Hon hade inte gått färdigt skolan än. Sådet var trevligt att träffa henne, det tycker jag. Hon var jättetrevlig att ha att göra med överhuvudtaget sådet var inget fel på det efter att ha träffat den här socialassistenten utan det kändes rätt bra då alltså tycker jag. Men det är väl också olika. För det beror ju precis på hur man blir bemött. Men så är det ju alltid.

Jag: Det är en socialsekreterare du kommer ihåg för att ni hade lite roligt ihop

C: Ja

Jag: men du upplevde ingen förändring om hon hade varit sjuk en gång eller om hon hade slutat?

C: Nej, inte på det viset. Inte känslomässigt liksom. Det gjorde jag inte.

Sammantaget lämnar de intervjuade en bild som visar att kontakten varit av formell karaktär. Flera är dock mycket nöjda med hur de bemöttes av sin socialsekreterare. De förstår reglerna och varför frågorna ställs men det är i högsta grad en ojämlig relation.

Den person som uttrycker starkast kritik mot hur hon blev bemött vid första besöket var påverkad av denna erfarenhet under hela deras kontakttid:

Jag: De andra mötena med den här personen, hur var de?

G: Jag fick ju inget förtroende för henne. Det hade hon ju förstört alltså genom att inte lyssna. Man blir ju väldigt fördomsfull efter det när man går dit. Det var liksom... Jag har ändå jobbat så pass mycket och kände inget annat än att jag hade rätt till de där pengarna. Jag hade ingen rätt till arbetslöshetskassa eller någonting utan det var min ända möjlighet att överleva just då. Då var det som jag tänkte "- Ge mig pengarna så jag kan komma härifrån".

Någon direkt betydelse till självförsörjandet ger man inte socialtjänsten.

A: Ja, men och andra sidan om man säger så jag var inte ny rent såsom gick ut... som behövde just den skjutsen som behövdes för att söka jobb, utan... men hade jag mått såddigt så hade hon säkert hjälpt mig. Men nu var jag inte vid det tillfället på något sätt jag hade sökt på den vägen

Bd: De säger det är inte lätt att säga vad du (socialtjänsten, min anm) kan göra. Du är.... som jag säger, det beror väldigt mycket på en själv och så beror det på den andra personen också. Vissa kanske är mer angelägna att hjälpa en. De andra är kanske alldeles för trötta på allting de får höra varje dag, orkar helt enkelt inte mer. Men lite mer engagemang från deras assistents sida, eller vad ni kallar det för, skulle vara bra. Denne skulle nog kanske kunnat vara lite mer öppen och hjälpt dem på något sätt och kanske mer engagerat sig i deras sökande av jobb.

C: Det där är ju svårt att balansera också på något sätt. Vad socialtjänsten ska ha för roll inför folk som kommer. Ska det vara lite skräckpropaganda över det hela (skrattar) så att folk tycker det är jobbigt eller ska man vara övertrevlig på något sätt så att folk mår bra. Det måste ju vara speciellt svårt för er då att hitta någon slags... det måste ju ändå finnas någon slags linje för er vad meningen med ert arbete är. För man sänder ju ut mycket till folk.

Jag: Det finns ju många som går in i systemet med socialbidrag. De blir klienter. Vi talar om att stärka människors resurser. Hur tror du vi lyckas med det?

G: Ja, det är ju som sagt... Jag anser ju det ändå så fall är den avskräckande terapin. (skrattar) I mitt fall. För jag kände mest att jag skulle se till att jag kom därifrån så fort som möjligt.

Personerna lyfter istället fram sig själva. Har de upplevt stöd och uppmuntran har det istället skett i kontakter med släkt och vänner. Flera beskriver att de i hög grad är påverkade av de värderingar de har fått i sin uppfostran.

Bm: I mitt land, hela mitt liv har jag jobbat. En man måste jobba, förstå mig rätt. Hela livet har min mamma och min pappa pratat med mig om att en man måste jobba.

Bm: Många personer som kommer från mitt land vill jobba. Men det är mycket mycket svårt att hitta jobb. De tror inte på mig eller andra personer. Från mitt land kommer många läkare, många många olika yrken och mycket bra människor. Mycket bra i jobb. Jag städar, inga problem, jag vill jobba, förstår du mig. En man frisk måste hitta jobb. Utan jobb jag känner mig mycket mycket dålig.

Bm: Alltid i mitt liv jag behöver lära mig nya saker, jag slutar inte lära. Jag väntar inte till en annan dag, det går inte.

F: Det handlar nog mycket om omgivningen, vad man kommer ifrån för familj, tror jag.

Jag: Hur tänker du då?

F: Har man en pushande familj bakom sig ”- att nu får du allt gå och söka jobb” och så där så tror jag det... Om man har någon respekt för dem givetvis.

G: Man kan väl säga så att jag hade väl ändå turen och var en sådan människa som ser till att det fixar sig i alla fall. Och som har turen som har vänner som ställer upp på en. För det var ju inga problem för mig att betala tillbaka de pengarna till min kompis. Man har turen att ha sådana vänner som vet att de kan låna ut tre och ett halvt tusen och veta att de får tillbaka det. Det är ju tur. Det är ingenting annat.

Jag: Vad har du fått ditt självförtroende ifrån?

A: (Skra) Ja... det kanske har med min uppväxt eller liksom... ganska mycket.

Jag: Är det där du får självförtroende?

E: Av mina föräldrar?

Jag: Ja

E: Ja, det är det i grunden sedan är det ju vad man beslutar sig för.

Jag: All den kraften. Var kommer den ifrån?

G: Det vet jag inte. Det är väl förmodligen att jag fått lära mig och klara mig själv.

Jag har väl alltid gjort det./.../ Sedan har jag turen att ha vänner bakom mig och även då föräldrar.

Om socialsekreteraren hade kunnat fylla en funktion om de varit i någon annan besvärlig livssituation är det ingen av de intervjuade som har erfarenhet av. En del har haft mer känslomässiga möten.

E: En gång... Jag målde nästan så det var sjukligt och så... Jag var arbetslös då och jag hade svårt för att svara. Jag kommer inte ihåg, jag var jättekänslig då i alla fall och så kom hon med alla frågor bla bla bla. Den gången kommer jag ihåg då började jag nämligen att gråa där uppe.

Jag bröt samman. Hon blev alldeles chockad sådär. Hon fattade nog inte det. Jag tror inte hon drivit någon till att börjat gråta såförut. Men det handlade inte om henne utan det var alla påbud och påhoppningar som jag inte berättat, jag var alldeles för svag för det. Dåpratade vi ganska mycket. Dåvar vi ju i en helt annan sits vi var där för. Det var bara för att jag var såpass känslig och dåpratade vi mycket. Ja, ett långt samtal hade vi.

Men den gången jag var uppe nu såhade jag nog inte något sånt samtal.

Jag: Hur hade det känts om hon ställt mer personliga frågor?

E: Jag är inte rädd för det. Jag hade nog tyckt det var kul.

Jag: Hade du tagit det positivt?

E: Ja, det hade jag. Det kanske inte är er jobb. Det vet ju inte jag men det känns inte så när man kommer upp i alla fall. Att ni är kuratorer.

Jag: Du hade velat ha en personligare kontakt?

E: Det tror jag alla vill. Alla människor som går där uppe. Har man ekonomiproblem så har man andra problem också. Man är inte glad. Man är sur och sådär. Man mår ju inte bra i alla fall, det gör man inte...

A: Om man säger så här, att hade jag behövt att prata så tror jag att hon hade haft tid för hon var inte alls den typen som stressar igenom det hela. Utan hon tog sig verkligen tid och tog ögonkontakt och det tycker jag också var roligt. Men inte så att, men... ja, hon frågade hur man hade haft det och så. Så både ja och nej. Men hade jag behövt så tror jag att jag skulle kunnat prata med henne.

F: Nej, Nej jag pratade inte med henne om någonting annat.

Jag: Inte om att du hade separerat?

F: Jo, det visste hon.

Jag: Men inte den känslomässiga biten av det?

F: Nej, nej. Det blir ju kronor och ören. Det ändrar ju sig om man har två inkomster och sedan bara har en.

Jag: Men det som har med känslorna att göra det lämnade du utanför?

F: Nej, jag pratade inte

Jag: Hade du velat att hon skulle ha pratat om den biten eller hade det känts som hon gått för fort fram eller?

(Tystnad)

F: Nej, jag vet inte. Jag tror inte hon behövde prata så mycket med mig om det. Jag är en sådan person som diskuterar med mig själv eller med sådana som jag känner. Ibland kan det vara skönt att prata med någon man inte känner också

(Paus)

Ändå är det rätt svårt att sitta och prata med någon som inte alls vet vad det handlar om. Förstår du vad jag menar?

Jag: Mmm

F: Som inte vet hur situationen är. En del tycker "vad jobbigt för dig" men det blir inte detsamma, inte för mig i alla fall.

G: Jag vet att jag tänkte tanken "vad sjutton gör hon där, överhuvudtaget". Speciellt när man studerat själv. Nu har jag ju inte läst till socionom men jag kunde ha gjort det här. Man går ut med den tanken att jag kunde skött det här snyggare, om man så säger. Det är det här att man måste kunna se människor och hon kunde inte se mig. Hon hade inget intresse av det.

Jag: Om vi tänker en annan situation där du slutat ett jobb och inte visste mer om vad som skulle hända i framtiden. Vad ska det bli nu? Har du då kunnat använda en byråkontakt?

G: Nej, det har jag aldrig gjort. Jag har inte sett det som något annat än en ekonomisk kontakt.../ Jag visste inte ens om att man kunde vända sig i andra frågor. Det är ju också koder man måste veta om. Det är ju inget ni gör reklam för.

Jag: Jobbar vi på något sätt så vi bjuder in till det?

G: Jag vet inte. Nu är det så länge sedan jag hade den positiva kontakten. Vi fick nog en bra kontakt. Det är möjligt att ni har den utbildningen och ser det som ni hjälper men den som blir hjälpt måste ju veta vad den blir utsatt för i ett sådant läge då. Annars blir det ju ingen hjälp.

Jag: Om vi tar den positiva kontakten du hade först. Hade den kunnat utvecklas till en sådan?

G: Ja, det hade det kunnat om det hade behövts. Det tror jag. Jag hade nog kunnat ringa till henne om det varit något annat. Om jag vetat om det. Förmodligen hade jag inte gjort det i och med att jag inte visste att jag kunde vända mig till henne när det gällde andra frågor än ekonomi.

F: Jag tror att, jag är sådan att jag går och tänker, sedan frågar jag nog sådana som jag känner. Innan är man osäker själv, ska jag ta det steget eller... fast slutsteget är ens eget i alla fall. Man bearbetar det och sedan känner man vad man vill göra, man får chansa lite, inte vara såradd. Då gör man det.

Jag: Hade din socialsekreterare kunnat vara en av de personerna?

F: Som?

Jag: Ja, som du kunnat byta dina tankar med?

(Tystnad)

F: Jag vet inte jag. Jag vet inte om jag pratade med henne om det.

(Tystnad)

F: Men givetvis om man står i en korsning eller vad jag ska säga och folk säger vad de vet så/.../

Jag är osäker på om jag kunnat prata med henne, den... hon, den personen

Jag: Hon du såg framför dig?

F: Ja

Jag: Men du tog inte upp sådana frågor med henne eller det kanske inte kanske inte fanns då? Det var inte då du stod i det valet?

F: det var i samma veva (Tveksam) Tänk vad man glömmar lätt, du!

Jag: Nu ställer jag frågor som du aldrig har tänkt själv. Du minns ju inte att hon betydde någonting för dig i det valet om du skulle säga upp dig från ett jobb och våga pröva ett annat. Det blir ju mer som om att du måste gissa hur du tänkte då Det ligger ju en bit bort.

F: Ja

Tystnad

F: Nej, jag vet att jag pratade med de som jag kände i alla fall.

Jag: Det var människor som ligger nära dig? Vänner, familj.

F: Mmm

Några av intervjupersonerna reflekterar själva över hur relationen ser ut och lever sig in i socialsekreterarens roll. F säger: ”Det som är mest jobbigt är väl att ni måste försöka sätta er in i situationen hos varje människa för alla är inte likadana även om det är samma symptom. Det är nog det som är det svåraste.” G, som är starkt negativ till den kontakt hon själv hade säger: ”Jag kan ju förstå att det inte kan vara lätt heller att sitta såsom den här sekreteraren och ha fall påfall påfall och en värre än den andra. Man blir väl förmodligen blind som i alla yrken för verkligheten till slut.”

Inte någon av personerna ansåg att de tagit del av någon kurativ eller personligt stödande insats. De ville inte definiera kontakten på det sättet. Rent hypotetiskt uttryckte några att de mycket väl hade kunnat tala med sin socialsekreterare om mer personliga förhållanden men att så aldrig var fallet. Eftersom frågan upplevdes rent hypotetisk för de intervjuade är det svårt att göra tolkningar.

Vill då klienter ha stöd? I klientuppföljningar där man utvärderat klienternas inställning efter det att en förenklad handläggning införts, framkommer att majoriteten av klienterna var nöjda med system som minimerade kontakten med socialkontoret. De flesta uppgav att de hade informella sociala kontakter i form av släkt och vänner till vilka de kunde vända sig om de hade personliga problem (Socialstyrelsen 1990, s78).

Klienterna i min studie har heller inte förväntat sig att möta en socialsekreterare som arbetar efter en slags ”närhetens praktik”. De har heller inte informerats om att en sådan möjlighet skulle finnas. De har vänt sig till socialtjänsten för att de inte har tillräckligt mycket pengar.

5 Diskussion

I följande diskussion återkommer jag till de fyra frågeställningar som lyftes fram i rapportens inledning. Ett försök att besvara dem sker efter respektive frågeställning:

Vad anser de som ingår i undersökningen är anledningen till att de numera klarar sig utan socialbidrag?

Den övervägande delen av de svarande har uppgett att det är arbetsinkomster som haft den avgörande betydelsen till att de idag klarar sig utan att söka socialbidrag. Det är just detta förhållande Tapio Salonen redogör för i "Välfärdens marginaler". Han har där studerat flera hushåll och kommit fram till att den avgörande anledningen till att människor uppbär socialbidrag är nedgång i inkomst och inte uppgång i utgifter (Salonen 1994, s 148). Med ökade inkomster följer då ett minskat behov av socialbidrag. En mindre del av de svarande uppger andra faktorer som avgörande till att de slutat vända sig till socialtjänsten. I stället för löneinkomster hänvisar de till att de fått del av andra transfereringssystem såsom A-kassa, föräldrapenning, pension etc. I något fall anger svarande flera samverkande faktorer för sin förändrade försörjningssituation.

För de undersökta hushållen har socialbidraget fungerat som den övergångsform det är tänkt. De har lämnat en marginell position i förhållande till sin försörjning och har idag etablerat sig i en annan försörjningssfär, framförallt har de fått löneinkomster genom arbete. Merparten av personerna i målgruppen har varit unga, yngre än 26 år under bidragsperioden. De har inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden och man kan beskriva det som att de befunnit sig i en mer "livsfasbestämd marginalisering".

Det har varit ett omfattande arbete att urskilja målgruppen ur det totala materialet av avslutade ärenden 1997. Genom att urskilja studiens målgrupp har jag avgränsat målgruppen från andra urskiljbara grupper. Uppgifter om de andra urskilda grupperna finner jag värt att redovisa även om de inte är direkt relaterade till frågeställningarna i denna undersökning. Jag blev själv överraskad av att den övervägande delen av alla ärenden har återkommit till socialtjänsten efter det att de avslutades. Fler än 50% av hushållen har återupptagit kontakten med något av socialtjänstens distrikt efter det att de avslutades. En del har återkommit för en kortare period medan flera av dem har haft en stadigvarande kontakt efter avslutningstillfället. Det innebär det att deras beroende av socialbidrag i praktiken aldrig upphört utan avslutandet är att se som ett led i en byråkratisk administrativ rutin. Det är emellertid svårt att göra alltför omfattande tolkningar och antaganden på materialet i dess helhet då 14 % av hushållen lämnat kommun eller har en okänd vistelse.

En relevant invändning mot mitt tillvägagångssätt att urskilja målgruppen är att jag förutsatt att hushållen tagit ett definitivt "språng" bort från socialbidrag och att kontakten med socialtjänsten därefter helt upphör. Detta antagande kan ifrågasättas då det mycket väl kan vara så att en situation av socialbidragstagande upphör mer successivt, det vill säga att ett hushåll återkommer allt mer sporadiskt för att tillslut utebli helt. För att återknyta till Svedbergs utgångspunkt om att man inte ska se marginell position som statisk och given, utan att det pågår en

rörelseprocess där individer/grupper rör sig över ett kontinuum. Om man antar att man inte lämnar socialbidragstagande med ett ”språng” så omfattar denna rörelseprocess också hushåll i gruppen som har återkommit till socialtjänsten. De kan likväl ha inlett en process där de kommer upphöra med sin socialbyråkontakt. Man kan anta att i denna grupp av kvarvarande socialbidragstagare finns en tendens mot marginalisering, åtminstone vad det gäller den egna försörjningsmöjligheten. Min målgrupp har med de termerna lämnat en marginell position i förhållande till sin försörjning och arbetsmarknaden och blivit mer integrerade.

Det kan också vara tveksamt i att använda ordet marginalitet vad det gäller socialbidragstagare. ”Socialbidragstagare” utvecklar ingen enhetlig gruppidentitet utan merparten individer omfattar det omgivande samhällets värderingar utifrån den gruppnivå individen själv identifierar sig med, exempelvis klass, nationalitet, ungdom med flera. Som socialbidragstagare uppträder man i hög grad som självständig individ med ett individuellt bemötande och en individuell bedömning. Min studie visar snarare på att man inte alls vill uppfattas som socialbidragstagare då det är förknippat med skam och skuld. Intervjupersonernas upplevelser av att sitta i väntrummet tyder snarare på att man vill undvika att bli sedd av någon i liknade situation. Det hindrar inte att personen interagerar med andra individer på gruppnivå där flera medlemmar i gruppen i perioder lever på socialbidrag. Sådana urskiljbara grupper som personen identifierar sig med själv skulle exempelvis kunna vara invandrargrupper, ungdomar, ensamstående föräldrar, missbrukare etc. Det är dock inte i sin situation som ”socialbidragstagare” deras gruppidentitet byggs upp. Om man ska tala om tendenser till marginalisering för sådana urskiljbara grupper antar jag att det omfattar hela gruppen, de som försörjer sig själva som de som uppbär socialbidrag

Anser de att socialtjänsten hade betydelse för att de inte längre behöver socialbidrag?

Merparten (82%) av de svarande uppger att socialtjänsten inte hade någon direkt betydelse för att de idag klarar sig utan socialbidrag. Endast fyra personer uppgav att de ansåg att socialtjänsten haft betydelse för att de inte längre behöver socialbidrag och att de samtidigt uppfattat kontakten med socialtjänsten som positiv. Tre uppgiftslämnare tillmäter socialtjänsten betydelse, men uppger samtidigt att de uppfattade kontakten med socialtjänsten som något negativt. Inte heller någon annan myndighetskontakt uppmärksammas i någon större utsträckning som betydande för att hushållen förändrat sin försörjningssituation. Bland enkätsvaren och i intervjuerna är det istället familj och vänner som ges betydelse var det gäller stöd, uppmuntran och vägledning. Man skulle kunna uttrycka det som att de funnit det största stödet i det Tapio Salonen kallar familjesfär.

Vad anser de om mötet med socialtjänsten?

Hur de svarande uppfattat mötet med socialtjänsten skiljer sig inbördes mycket åt. I enkätstudien framkommer att en tredjedel beskriver mötet som positivt eller mycket positivt medan en annan tredjedel beskriver mötet som negativt eller mycket negativt. Några uppger sig ha mött en förstående socialsekreterare som

haft tid och förmåga att sätta sig in i deras situation medan andra beskriver kontakten som mycket strikt och ibland nedvärderande.

Det framgår tydligt att den fysiska miljön har uppfattats jobbig och avskräckande oavsett om man haft en positiv kontakt med sin socialsekreterare eller inte. Några intervjupersoner reflekterar över om det är miljön i sig som är negativ, eller om deras upplevelse grundades i den egna känslan av att behöva vända sig till socialtjänsten.

I mötet med socialtjänsten bär personer på den subjektiva upplevelsen av att vara hjälpsökande. Denna syn är påverkad av personens tidigare livserfarenheter, uppväxt och det omgivande samhällets värderingar. Det finns inte *en* generell syn på hur det är att vara socialbidragstagare, utan synen kan skifta mellan individer och grupper. Acceptansen för att söka socialbidrag kan också vara olika hög för olika individer. Intervjupersonen Bd uttrycker sådana tankegångar om sin far: *"Han säger att eftersom mamma alltid hade gått och hämtat pengarna såhade han undvikit just den där kontakten och vid de fåtillfällena han var därinne så beror det väldigt mycket på honom. Han har ju jobbat i hela sitt liv. Han har den känslan att han ska fixa grejen själv och vill inte bli beroende av någon annan. Måste pånågot sätt komma och be om pengar, inte han inte. Och mamma, eftersom hon hade jobbat, och jag tycker personligen att kvinnor har lättare att acceptera att ta hjälp och fråga efter hjälp. Hon upplevde också att det var jobbigt, men ändå liksom, hon visste att här måste jag gå".*

Traditionellt sätt är det också en manlig uppgift att försörja sig själv och sin familj. Man kan anta att det för en del män upplevs extra svårt att behöva be om hjälp. Bortfallet i denna studie är också högre bland män än för kvinnor vilket skulle kunna uppfattas som att män är mindre benägna att redovisa sitt tidigare socialbidragsberoende (se s 9). Att det skulle finnas en könsmissig skillnad på viljan att medverka i denna typ av studie är något Gerry Nilsson kommenterar i sin studie "Fattigliv": *"Skillnaden är visserligen marginell, men kvinnor tycks vara oräddare och lättare att fåintresserade att medverka än män."*(Nilsson 1989, s 37)

Mötet påverkas också av vilka förväntningar man har på vad kontakten ska och kan innebära. De tillfrågade var i en sådan situation att de själva inte kunde försörja sig utan var tvungna att söka socialbidrag. Utifrån de förutsättningarna har flera känt sig nöjda med kontakten. De fick det socialbidrag de var berättigade till fram till det de fann en annan försörjningsmöjlighet.

I mötet förekom frågor och den redovisningsskyldighet som regelverket kräver. Frågorna i sig har av intervjupersonerna uppfattats fullt begripliga men de har i vissa fall förstärkt en känsla av utsatthet och det faktum att mötet inte är ömsesidigt. Parterna är inte jämlika och de före detta socialbidragstagarna såg ingen möjlighet i att påverka den denna del av ansökningsprocessen.

I de fall då intervjupersonerna beskriver sin socialsekreterare som positiv och förstående är det snarare beskrivet som ett undantag. Intervjuperson F uttrycker: *"hon hade inte blivit sådär förstörd av myndigheter eller vad man ska säga."* . Intervjuperson A: *"Hon respekterade mig och såg mig som en fullt kompetent människa/.../Men annars vad jag har hört genom mina vänner/.../ så berättar de att de är väldigt illa bemötta där, nedtittade och... ja, inte blivit alls bra bemötta."*

Det positiva bemötandet har mer relaterats till den enskilda socialsekreterarens person och inte till någon hållning som omfattar socialtjänsten och socialarbetare i stort.

Det är intressant att notera att samtliga intervjupersoner kom ihåg sin socialsekreterare. För de som inte omedelbart hade en klar minnesbild av socialsekreteraren framträdde bilden allt tydligare efterhand intervjun pågick. På något sätt har mötet gett ett bestående intryck oavsett hur man värderat kontakten.

Var det gäller människors negativa upplevelse av att behöva vända sig till socialtjänsten ansluter min studie mycket väl till Gerry Nilssons "Fattigliv" (1989). På en viktig punkt går dock beskrivningarna isär. I avhandlingen "Fattigliv" uttrycker människor håglöshet inför framtiden medan intervjupersonerna i denna studie uttrycker kraft och tillit till sin egna förmåga. De har lyckats. De har lämnat en situation där de är beroende av socialtjänstens bedömningar för att kunna planera sina liv.

Intervjupersonerna valdes strategiskt utifrån hur de svarat på enkätstudiens tredje fråga, dvs hur de uppfattat kontakten med socialtjänsten: "mycket positiv eller positiv", "varken eller (neutral)" och "negativ eller mycket negativ". I tolkningen av intervjumaterialet har jag inte lika tydligt kunnat härleda personens svar till någon av de tre kategorierna. Jag tolkar det som att det skett en regression mot medelvärdet. Colin Robson beskriver detta fenomen i "Real World Research. A resource for Social Scientists and Practitioner-Reserchers" (1997). Innebörden är att svar tenderar att dra sig mot ett medelvärde när man upprepar samma frågeställning vid flera tillfällen. De tidigare lämnade ytterlighetsståndpunkterna drar sig mot mitten och blir mer neutrala. I min intervjustudie tycker jag mig kunna se detta fenomen. När den som uttryckt negativa omdömen om hur kontakten uppfattades förmedlat sin besvikelse framträder en annan mer nyanserad bild av kontakten med socialtjänsten och socialsekreteraren. Liknande kan sägas om de personer som i enkätsvaren uttryckte en positiv syn på kontakten. När de i intervjusituationen utvecklar vad kontakten innebar för dem framkommer också inslag av negativa omdömen. Vid tolkning av intervjuerna gick det inte tydligt att särskilja från vilken av de tre grupperna intervjupersonen valts.

Hur överensstämmer deras upplevelse av mötet med socialtjänsten med organisationens och lagstiftningens intentioner om att biståndet ska utformas sådet stärker deras egna resurser?

I denna studie framträder inte att socialtjänsten arbetar efter ett förhållningssätt som stärkt hushållens egna resurser. Hushållen har vänt sig till socialtjänsten för att ansöka om det behovsprövade socialbidraget och socialtjänsten har uppfattats som en administrativ hjälpfunktion som fördelar ekonomisk stöd. Att kontakten i sig skulle kunnat verka för att de fick hjälp och stöd att lämna situationen som socialbidragstagare var inget personerna själva förväntade sig eller informerades om. Intervjupersonernas utsagor tyder på att de mött en socialtjänst präglad mer av "avståndets praktik" än av "närhetens praktik". Någon mer medveten hållning som knyter an till "hjälp till självhjälp" eller "empowering" har inte kunnat urskiljas.

Personer i undersökningsgruppen har i flera fall mött en socialsekreterare de tyckte om men ser inte att denne socialsekreterare eller verksamheten i stort hade någon betydelse för deras väg ut från socialkontoret och bort från socialbidrag. I de fall intervjupersonerna beskriver ett positivt möte med en engagerad socialsekreterare tillskriver de det engagemanget som en individuell egenskap hos den enskilde tjänstemannen och inte som någon uttalad hållning från socialtjänstens sida. Ingen av intervjupersonerna har tydligt uppfattat att kontakten skulle kunnat erbjuda någon form av stöd eller vägledning. De har uppfattat att besöken i sin helhet kretsar kring deras ansökan om ekonomiskt bistånd.

En del personer uttrycker ett önskemål om mer personligt bemötande. Om deras socialsekreterare erbjudit samtal utöver det som var direkt relaterat till den ekonomiska biståndsbedömningen skulle de uppfattat det positivt. Socialsekreteraren intar inte en plats bland dem som gett personligt stöd. Några intervjupersoner har rent hypotetiskt svarat att deras socialsekreteraren mycket väl hade kunnat vara en sådan person men att de aldrig fick uppfattningen att socialtjänsten arbetade på det sättet. Det personliga stöd personerna uppger sig fått utgår från vänner och familj. Flera betonar att deras vilja och tilltro på sin egna förmåga också kan härledas till deras uppfostran och uppväxtförhållanden.

Jag låter följande ordväxling med Bk avsluta denna uppsats.

Jag: Ni är fria människor idag. Är det så?

Bk: Jo, vi är fria. När vi går på social vi måste fråga assistenten om vi vill åka någonstans och nu behöver vi inte det. Vi kan.... vi är fria som en fågel.

6 Referenser

- Bernler G./Johnsson L./Skårner A. (1993). *Behandlingens villkor. Om relationen och förväntningar i det sociala arbetet*. Stockholm: Natur och Kultur
- Billquist L. (1999). *Rummet, mötet och ritualerna. En studie av socialbyrå, klientarbetet och klienterna*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet
- Carlsson B. (1997). *Vad är hjälpberoende?* Nordisk Sosialt Arbeid nr 1 1997
- Denvall V. och Jacobson T. (red). (1998). *Vardagsbegrepp i socialt arbete. Ideologi, teori och praktik*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB
- Ericson B. och Wickström E. (1998). *En utvärderande studie av ekonomienhetens mottagningsfunktion*. Rapport 4 i projekt Columbus. Linköping: Columbus
- Gunnarsson E. (1993). *I välfärdens utmarker. Om socialbidrag och försörjning bland ensamstående kvinnor utan barn*. Stockholm: Inst. för socialt arbete – Socialhögskolan, Stockholms universitet
- Hermodsson A. (1998). *Klientdemokrati – vision och verklighet. En studie i fem kommuner*. Stockholm: Inst. för socialt arbete – Socialhögskolan, Stockholms universitet
- Kvale S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Nilsson G. (1989). *Fattigliv*. (Meddelande från socialhögskolan 1989:1) Lund: Lunds universitet
- Robson C. (1997). *Real World Research. A resource for Social Scientists and Practitioner-Reserchers*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell 463
- Salonen T. (1994). *Välfärdens marginaler*. Stockholm: Publica
- Socialstyrelsen. (1990). *Behövs socialbyrå? Socialbyråprojektet*. SoS-rapport 1990:27. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen. (1997). *11 röster om socialbidrag – En antologi*. SoS-rapport 1997:5. Stockholm: Socialstyrelsen
- Svedberg L. (1994). *En bok om marginalitet*. (Rapport i socialt arbete nr 67). Stockholm: Inst. för socialt arbete – Socialhögskolan, Stockholms universitet
- Svedberg L. (1997). *Marginella positioner. Kritisk diskussion om begrepp, teori och empiri*. EpC-rapport 1997:5. Stockholm: Socialstyrelsen
- Svensson P-G. och Starrin B. (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Sunesson S. (1985). *Ändra Allt! En uppmaning till socialarbetare*. Lund: Liber förlag

Övrigt:

Edenborg A. (1998). Nässjö kommun – Utvecklingsenheten ”Redovisning av enkät angående bemötande av ekonomisektionens besökare”. Ej publicerad.

En gemensam grund - policy och mål för socialtjänsten i Jönköpings kommun. (1997)

Jönköpings kommun: Handbok IFO 980827

Socialtjänstlagen

7 Bilagor

1. Frågeformulär
2. Följebrev
3. Temafrågor vid djupintervju

FRÅGEFORMULÄR

Vilken eller vilka huvudsakliga anledningar är avgörande till att ni idag klarar er utan socialbidrag?

- 1. Arbetsinkomster
- 2. A-kassa
- 3. Pension/sjukbidrag
- 4. Ändrade familjeförhållanden
- 5. Studiebistånd
- 6. Annat.....

Finns det någon myndighetskontakt som hade betydelse för att ni idag klarar er utan socialbidrag?

- 1. Nej, ingen
- 2. Arbetsförmedlingen
- 3. Försäkringskassan
- 4. Socialtjänsten
- 5. Sjukvården
- 6. Annan

Hur uppfattade ni kontakten med socialtjänsten?

- 1. Mycket positivt
- 2. Positivt
- 3. Varken eller
- 4. Negativt
- 5. Mycket negativt
- 6. Annat

Hade kontakten med socialtjänsten någon betydelse för att ni idag klarar er utan socialbidrag?

- 1. Ja, i hög grad
- 2. Ja, något
- 3. Nej
- 4. Nej, absolut inte
- 5. Annat

Övriga synpunkter:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tack för din medverkan!

Björn Jonsson
Socialförvaltningen distr Söder
Tornfalksgatan 11
556 14 Jönköping
telefon: 036-10 68 10
E-mail: jonberg@mbox301.swipnet.se

1999-04-16

Information angående undersökning.

Jag heter Björn Jonsson och jag går en vidareutbildning i socialt arbete vid Lunds universitet. Jag är sedan flera år anställd som socialsekreterare vid socialförvaltningen i Jönköpings kommun.

Som examensarbete gör jag en undersökning om personer som tidigare haft socialbidrag och anledningen till att man numera klarar sig utan ekonomiskt bistånd.

Jag har fått socialförvaltningens godkännande att genomföra denna undersökning med förbehåll att deltagandet är frivilligt och att anonymitet kan garanteras.

Jag vore mycket tacksam om ni vill ta er tid att besvara enkäten och sända den tillbaka till mig snarast, dock före den 30 april. Använd det portofria svarskuvertet.

Har ni frågor är ni välkommen att kontakta mig på adress ovan.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Björn Jonsson

Temafrågor vid djupintervju

Varför tog du kontakt med socialtjänsten.

Hur länge hade du kontakt med socialtjänsten.

Hur kommer det sig att du gick dit överhuvudtaget.

Tog det lång tid innan du bestämde dig.

Hur länge dröjde det innan du vände dig dit. Vad tänkte du, vad kände du?

Vilka förväntningar hade du?

Hur upplevde du mötet i förhållande till dina förväntningar. Hur skulle du vilja beskriva din inställning innan du gick dit. Blev det så, mötte du något som överraskade dig?

Att du lämnat bidragsökande bakom dig. Hade socialtjänsten någon betydelse.

Fanns det en uppmuntrande ton i kontakten som gjorde att du hade mer kraft att söka dig vidare? Vad sa socialsekreteraren? Hade de kunnat göra på ett annat sätt?

Om du hade haft bekymmer på andra livsområden än rent ekonomiska diskuterade du då dem med din socialsekreterare? Skulle du göra det? Skulle du återkomma till socialtjänsten om det dök upp andra problem än rent ekonomiska?